

Univerzita Palackého

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Tereza Vodáková

Populismus v České republice a na Slovensku

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Filip Šafr

Olomouc 2021

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Populismus v České republice a na Slovensku“ vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 23. 6. 2021

.....

Tereza Vodáková

Poděkování

Ráda bych podělovala vedoucímu práce Mgr. Filipu Šafrovi za vedení mé bakalářské práce, rady v dané problematice a také za trpělivost.

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
1. Vymezení pojmu populismus	8
1.2. Definování populismu – ideační přístup	8
1.3. Další přístupy	11
1.4. Charakteristika populistické radikálně pravicové strany (PRR)	13
2. Populismus v České republice	16
2.1. Formování populismu v českém stranickém systému	16
2.2. Strana přímé demokracie (SPD)	18
3. Populismus na Slovensku	20
3.1. Formování populismu ve slovenské stranickém systému	20
3.2. Kotlebovci – ĽSNS	23
3.3. SME RODINA – Boris Kollár	25
4. Teorie volby	26
4.1. Politická nespokojenost a participace	26
5. Metodologie	30
5.1. Datové soubory	30
5.2. Design výzkumu	30
5.2.1. Souhrnné indexy postojů politické nespokojenosti a migrace	30
5.2.2. Binární logistická regrese	39
5.2.3. Kontingenční tabulka	40
6. Analytická část	41
Závěr	53
Prameny a literatura	56
Seznam zkratk	64
Seznam příloh	65
Abstrakt – Populismus v České republice a na Slovensku	68
Abstract - Populism in the Czech Republic and in Slovakia	69

Úvod

Obzvláště v poslední dekádě pozorujeme nebývalý vzestup populistických hnutí, a to v celosvětovém měřítku. Stále více stran využívá populistických technik k získání důvěry co největšího počtu voličů. Podle Kubáta a Mejstříka (2017) to byly volby do Evropského parlamentu, které populismus probudily natolik, aby se o něm mohlo mluvit jako o celosvětovém fenoménu. Populismus se dokáže prosadit do každého politického systému, nezáleží na tom, jestli je demokratický nebo autoritářský, najde si cestu kamkoliv. Nejedná se však pouze o populismus. Dochází totiž k tomu, že se populismus sám člení na další přístupy a mnohdy se stane pro dané definování politické strany podřadnou informací. U tohoto pojmu může následkem nedostatečné informovanosti dojít k tomu, že se bude jevit jako zkreslený a odborníci nebo i politici ho mohou následně špatně definovat. Může se jednat o různé formy, v této práci nás bude zajímat pouze jeden, a tím je radikálně pravicový populismus.

Tento fenomén však není pořád dostatečně identifikován v celosvětovém měřítku. Většina odborných prací a výzkumů, jako například publikace *The Oxford Handbook of Populism* (2017), se zabývá především státy v západní Evropě nebo ve Spojených státech amerických a státy východní Evropy moc prozkoumány nejsou, například případ Slovenska. Tato práce se bude snažit přispět novými poznatky ohledně volby populistických stran ve střední Evropě, respektive v České republice a na Slovensku. Stěžejním cílem této bakalářské práce bude snaha odpovědět na výzkumnou otázku, jaké faktory ovlivnily volbu voličů pro danou politickou stranu vykazující prvky populistické radikálně pravicové strany (PRR)¹ v České republice a na Slovensku. Především se zaměřím na projevy politické nespokojenosti, které populistické strany rády ve voličích mobilizují a rovněž se zaměřím na otázku národovectví (nativismu). Téma migrace a uprchlíků jsou velmi často předvolebním tahem populistických stran.

PRR strany ve své práci identifikuji na základě Expertního průzkumu populismu a politických stran (POPPA) z roku 2018, který vytvořili dva odborníci, dr. Maurits J. Meijers a dr. Andrej Zaslove. Měřili postoje 250 evropských stran souvisejících s populismem a byly do něj zahrnuty i politické strany z České republiky a Slovenska. Dále budou využita data projektu *The PopuList* vytvořeného předními akademickými odborníky, který se věnuje 31 zemím včetně České republiky a Slovenska. Projekt se

¹ Z anglického překladu – populist radical right.

snaží rozdělit vybrané politické strany mezi 4 kategorie – populismus, radikální pravice, radikální levice, euroskeptická. Dalším měřítkem výběru strany byla i úspěšnost v posledních volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2017 a do Národní rady Slovenské republiky v roce 2020. Na základě tohoto průzkumu byla vybrána za Českou republiku Strana přímé demokracie a na Slovensku byly vybrány dvě politické strany SME RODINA a Kotlebovci – LSNS.

Práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část. Teoretická část se zabývá konceptem populismu z obecného měřítka. První kapitola se zaměřuje na jeho vymezení. Jedná se především o snahu definovat tento složitý fenomén z pohledu odborníků – Case Muddeho a Margaret Canovan. Jejich poznatky nás dovedou k sestavení obecných charakteristických rysů populismu. Na závěr této kapitoly stanovíme základní rysy populistických radikálně pravicových stran, které pro nás v této práci budou nejdůležitější. Druhá kapitola se bude věnovat populismu v České republice. Nejdříve je popsán vývoj formování populismu v českém stranickém systému a posléze se další podkapitola zabývá politickými subjekty současné politické scény. To samé se bude opakovat v případě Slovenska. V těchto dvou kapitolách budou popsány charakteristické rysy radikálně pravicové strany (PRR) a vývoj k populistické rétorice. Velmi důležitou publikací pro teoretickou část bude *The Oxford Handbook of Populism* (2017), která shromažďuje veškeré dosavadní poznatky o konceptu populismu od předních odborníků zabývajících se například srovnávací politikou nebo politickými systémy obecně. Další kapitoly se budou zabývat již samotnou analýzou, ve které budou zkoumány faktory ovlivňující rozhodnutí voličů zvolit si právě populistickou stranu pomocí dotazníkového šetření.

Myšlenky Case Muddeho a Margaret Canovan jsou považovány za stěžejní v problematice populismu, a proto budou v této práci velmi důležité. Nejdůležitější ale budou myšlenky Case Muddeho, jelikož je světovým expertem na populismus a pravicový extremismus. Zároveň je také jeho definice populismu tou nejpoužívanější, kterou představil v článku „*The Populist Zeitgeist*.“ Jeho knihy patří mezi stěžejní a základní zdroje informací ohledně populismu a v této práci budou hlavním zdrojem informací pro propojení populismu a pravicového extremismu. Patří mezi ně například knihy *Populist Radical Right Parties in Europe* nebo *Populism in Europe and the Americas*. Velmi důležitým autorským příspěvkem je i kapitola v knize *The Oxford Handbook of Populism* (2007). Od politoložky Margaret Canovan jsou důležitými odbornými články pro tuto práci – *Trust the people! Populism and the two*

faces of democracy a *People Politicians and Populism*. Dále jsem čerpala od odborníků jako je Ben Stanley (2008), Duncan McDonnell (2015, 2020) a další. Aby se nejednalo pouze o cizojazyčnou odbornou literaturu, tak ve své práci zmíním i několik postojů také od českých odborníků jako je Michal Kubát (2017), Martin Mejstřík (2016, 2017) nebo dále Petr Spáč (2012). Zabývají se konkrétními případy populismu po celém světě.

1. Vymezení pojmu populismus

1.2. Definování populismu – ideační přístup

Koncept populismu je velmi širokým tématem, který je stále zkoumán, ale pořád se nedošlo k jasnému závěru, co slovo populismus přesně znamená. K ustálení jedné definice během následujících let asi nedojde, protože se odborníci na fenomén populismu z různých úhlů pohled. Například Kurt Weyland (2017: 48) o populismu mluví jako o chameleonovi, který se neustále mění a politiku vidí jako prostředí neproniknutelné džungle. Ať už se jedná o přístupy odborníků na kampaně, volební chování nebo lingvistiku, kteří vzhledem ke svému zaměření akcentují různé prvky a jejich důležitost. Nicméně v poslední dekádě začíná dominovat přístup ideační, který je podrobně rozebrán spolu s dalšími přístupy v publikaci *The Oxford Handbook of Populism* (2017).

Pro tuto práci bude stěžejní právě přístup ideační. Využívá ho například Case Mudde, jehož definice populismu je dosud nejpoužívanější. Dále například zmíním Margaret Canovan, jejíž teorie je také velmi uznávanou. Mezi odborníky patří také dvojice Daniele Albertazzi a Duncan McDonnell (2008), oba se věnují problematice populismu, ale spíše západoevropským zemím, pro práci jsou důležití zejména kvůli ideačnímu přístupu. Z českého prostředí se pak teoretickému přístupu populismu věnuje Michal Kubát (2016) nebo Vlastimil Havlík (2012). Každá z těchto teorií má jiný obsah, jiný koncept analýzy, ale ve finále nalézají společná východiska pro alespoň minimální definování populismu jako teoretického přístupu.

Ideační přístup staví svou teorii na názoru, že každý populistický politik touží po moci formou rozdělování společnosti na dva protikladné tábory. Upřednostňuje jednu skupinu před tou druhou a takové jednání bychom mohli považovat za boj proti liberální demokracii. Populismus ohrožuje její hodnoty a populisté se jí snaží podkopat pomocí demagogie, odporu a rétorice proti zastupitelské demokracii. Kubát, Mejstřík, eds. 2016: 22-23) Populismus je velmi úzce spjatý s praktickou politikou a vyvolává tak velmi širokou diskusi na toto téma. Odborníci tak proto musí dávat neustále pozor, jak se tento koncept vyvíjí a jakým způsobem se dostává do popředí hlavních politických disciplín. V knize *The Oxford Handbook of Populism* (2017) vysvětlují tento fenomén tím, že populismus jako takový se dostává stále více do povědomí politických stran napříč světem. Analytické práce se totiž rozrůstají postupně i do nových regionů jako například africký kontinent nebo arabské státy.

Margaret Canovan již v 80. letech 20. století uvažovala o konceptu populismu, který rozpracovala ve svém odborném článku *Trust the People* (1999) v němž ho popisuje jako „výzvu lidu proti zavedené struktuře moci a dominantním myšlenkám a hodnotám. Neměl by být odmítán za jeho patologickou formu, jenž politické teoretiky nezajímá.“ (Canovan, 1999: 2) Pojem populismus totiž nastoluje mnoho důležitých otázek, které je potřeba řešit z hlediska jeho demokratických nároků. Nejen Canovan, jak si i dále v této práci ukážeme, ale mnoho dalších teoretiků o populismu hovoří jako o velmi nejasném termínu. Je to dáno zejména tím, že zatím neexistuje obecná definice a vytvoření obecné teorie je tak mnohem složitější. Jako problematické uvádí Canovan (1999) důvod, že do současného populismu spadá mnoho politických jevů, u nichž nelze rozpoznat, proč jsou zrovna tyto jevy považovány za populistické. Jakákoli jeho generalizace je vzápětí nahrazena jiným protikladem.

Stejně jako ostatní se i Canovan snaží vysvětlit základní charakteristiky populistů, které se často opakují i u jiných autorů, ale každý z jiných úhlů pohledu. Podle ní je populismus „kousavou kritikou demokratických omezení v liberální demokracii.“ (Mudde, 2004: 561) Základním poznávacím znakem populismu na základě ideačního přístupu podle ní je, že „populisté utvrzují svou legitimitu na základě vůle lidu, za který promlouvají a také tvrdí, že jsou zástupcem demokratického panovníka.“ (tamtéž: 4) Důležitou otázkou v jejích myšlenkách je i samotný pojem „lid,“ se kterým populisté velice rádi operují. Pojem „lid“

Cas Mudde je považován za největšího teoretika populismu v současné době, jeho definice populismu je celosvětově uznávaná a zatím nebyla nalezena žádná možná alternativa. Jak sám říká v mnoha rozhovorech (2019), pro něj je to především zdroj obživy a je tedy rád, že může tuto problematiku zkoumat hlouběji. Problém ale nastává u budoucnosti liberální demokracie, o kterou má v důsledku neustálé vyšší podpory populismu obavy. Ke správnému formulování populismu potřebujeme jasnou definici, kterou nám poskytuje například Cas Mudde. Každá forma populismu by měla obsahovat všechny své charakteristické rysy a k tomu ještě nějakou vlastnost, která bude typická pro její různorodost.

Strany vykazující prvky populismu definuje „jako strany, které propagují, že společnost je rozdělena na dvě homogenní a antagonistické skupiny. Definuje je jako čistý lid vs. zkorumpovaná elita a také tvrdí, že by politika měla odrazem lidské vůle.“ (Mudde, 2004: 543) S jeho definicí populismu souhlasí většina expertů věnující se této problematice a odkazují právě na Case Muddeho. (Canovan, 2002; Mudde, 2007; Kubát,

Mejstřík, 2016) Sám Mudde ale také trvá na tom, že tento pojem je velmi sporný, protože existují tací odborníci, kteří ho zpochybňují. Tato definice obsahuje čtyři základní pojmy, které jsou pro Muddeho důležité – ideologie, elita, lid a obecná vůle.

Základem jeho definice je morálka mezi lidem a elitou. Lid je hlavní podstatou konceptu populismu, z něhož pak vychází pojmy jako elita nebo obecná vůle. Lid je charakterizován jako autentický a čistý. Ovšem je ale obtížné pro populisty v určitých zemích definovat nebo určit, kdo ten lid zastupuje. Musí proběhnout seburčení populistů, a poté toto seburčení se musí přenést na cílovou skupinu lidí splňující takové podmínky. Mudde to ukazuje na příkladu, kdy americký populistický politik neoznačí svou cílovou skupinu za ateisty. (Mudde, 2017: 32) Tyto pojmy symbolizují to, co je pro všechny lidi dobré, jde o to „dělat správnou věc“. Opakem je právě elita, která je podle populistů zkorumpovaná. Mudde ale naznačuje, že v praxi to nemusí vždy platit. Jde totiž o to (níže v odstavci to je vysvětleno), že populismus není zcela čistým konceptem, „nabaluje“ na sebe totiž i jiné teoretické koncepty. Z té definice populismu pak vychází myšlenka, podle níž elita pochází z čistého lidu, ale její rozhodnutí vedla k tomu, že lid zradila svými vlastními zájmy, které nebyly vhodné pro všechny. Morálka je důležitá z toho pohledu, že je v podstatě založen na morálním rozdělení společnosti, tedy lid a elita.

Obecná vůle z pohledu této definice populismu je základem řízení politiky. Podle populistů tento pojem ještě navíc souvisí se zdravým rozumem, který je pro „čisté lidi“ charakteristický. Vyplývá z toho také, že pokud někdo ten zdravý rozum nevyužívá, je na straně zkorumpované elity. Populisté jsou také často ve velmi úzkém kontaktu s lidmi a také se snaží prezentovat jako hlas lidu narozdíl od elity, která o lid nejeví žádný zájem. (Taggart, 2000)

Ideologie je v rámci definice populismu od Muddeho vysvětlena následujícím způsobem. Nejdříve musíme dojít k závěru, který nám určí, jestli jde v populismu opravdu o ideologii nebo o pouhý diskurz. Na základě zjištění všech poznatků, srovnání s ostatními experty a jejich názory na chápání pojmu ideologie došel k závěru, že populismus je slabou ideologií, protože nemá srovnatelnou úroveň zlepšování se tak jako silné ideologie (např. socialismus). Slabé ideologie jsou omezené rozsahem. (Mudde, 2017: 31; Freeden, 2003: 96)

Populisté často čelí obviněním, že jejich cíle a rétorika vychází pouze z toho, co lidé právě chtějí slyšet, aby získali hlasy těchto voličů při volbách. Tato ideologie se zdá být také slabá proto, že populističtí politici se postupně od populismu odkloní,

to se stává většinou po vítězství ve volbách a následném usednutí ve vládě. Podle Muddeho je v takových případech populismus pouze strategickým nástrojem pro úspěch. Propojením pojmu lid, elita a ideologie dojdeme k závěru, že populismus není čistým konceptem, ale že většinou na sebe nabalí ještě další koncept například nějaké silné ideologie, která je pro danou společnost charakteristická. Mudde tuto ideologii nazývá „hostitelskou.“ Častým propojením je například populismus a nacionalismus, v němž jde většinou o vyřazení nějaké etnické menšiny ze společnosti. (Mudde, 2017: 32) Ideologie populismu se zdá být slabá také proto, že není čistým konceptem, ale vždy k sobě připojí jinou, a především silnou ideologii. Pro tuto práci je vhodný populismus, který v sobě skrývá prvky radikální pravice.

Pro oba autory je velmi důležitá problematika *národovectví*. Jak už je zmíněno výše, populismus se často pojí s dalšími silnějšími ideologiemi, tou může být například právě nacionalismus. Této problematice se bude věnovat další kapitola zaměřená na obecnou charakteristiku radikálně pravicové populistické strany.

1.3. Další přístupy

Následující kapitola se zabývá dalšími přístupy zkoumajícími koncept populismu. Jedná se o tři přístupy, pomocí kterých je možné dále definovat populismus, ale pro tuto práci nejsou vhodné z různých důvodů, které následně zmíním a zdůvodním.

Prvním přístupem je diskurzivní strategie, které se věnoval především Ernesto Laclau (1977) v 70. letech 20. století. Někteří odborníci tento koncept využívají především proto, že Ernesto Laclau se při definování populismu vyhýbal definování populismu jako typu ideologie. Ve své teorii kritizuje pojem lid, který je podle něj pouze „prázdným pojmem“ a velmi podobně popisuje i pojem elita. Laclau těmto pojmům dává určitý smysl, aby dokázal maximalizovat podporu veřejnosti a tím, že jsou tyto pojmy prázdné, dochází k tomu, že může mít jakýkoliv obsah. V tomto se velmi liší například od ideačního přístupu Case Muddeho, který v těchto pojmech vidí konkrétní význam a obsah, který definuje konkrétním způsobem. Laclauův přístup je spíše normativní, velmi abstraktní teorie (Laclau, 1977; Mudde, 2017).

Politicko-strategický přístup², propagován americkým politologem Kurtem Weylendem, je mobilizační přístup vhodný pro interpretaci populismu. Zaměřuje se především na to, jak populisté konají, jakým způsobem si udržují moc nebo

² Překlad z anglického jazyka – political-strategy approach (PSA).

jak ospravedlňují své autoritativní rozhodnutí. Pro tuto práci není vhodný z toho důvodu, že žádná z vybraných stran tento druh populismu nevyužívá. A to zejména proto, že není součástí vlády a ani ve svých rukou nedejme žádnou moc. Svým konceptem definuje populismus „jako politickou strategii (PSA), jejímž prostřednictvím personalistický vůdce hledá nebo uplatňuje vládní moc na základě přímé, nezprostředkované a neinstitucionalizované podpory velkého počtu lidí, většinou neorganizované skupiny následovníků.“ (Weyland, 2017: 50)

Weyland (2017: 55) v tomto konceptu rozděluje tento politicko-strategický přístup na dvě základní složky. První složkou je populistický vůdce, charakteristický pro tento koncept, který funguje jako sjednocující prvek se svou skupinou následovníků. Je s nimi často v přímém kontaktu, a to buď pomocí televizního vysílání, nebo různých shromážděních. Snaží se je udržet v jakémsi mobilizačním stavu, kdy lídr útočí na své „nebezpečné nepřátele“ a v domněnku, že je jejich vůdce s nimi neustále ve spojení. Druhou složkou jsou mocenské schopnosti. Personalizace populistické osobnosti je velmi důležitá, pro takového vůdce je podstatné i jeho charisma, což je významné i pro jiné populisty. Zde si tím ale udržuje oddanost svých následovníků a obdivovatelů. Příkladem takového charismatického vůdce byl Hugo Chavéz³, jehož smrt v roce 2013 vyvolala kolektivní hysterii. Tyto dvě složky jsou pro populistického aktéra ve vedoucí pozici velmi důležité, spíše žádoucí pro jeho setrvání u moci. Co je velmi charakteristické pro tento typ vůdcovství a také velmi problematické, je absence institucionalizovaného spojení. Populistický vůdce mnohem více spoléhá na sílu svého svazku s lidmi a vystavuje se tak možné nestabilitě. Tím, že zde chybí institucionalizace, musí vůdce neustále mobilizovat své následovníky.

Tento koncept tedy nefunguje na bázi mobilizace se spodu nahoru, jako například u diskurzivního nebo ideačního přístupu, ale je funguje na principu shora dolů, který je typický pro silnou personalizaci populistického vůdce. Často se využívá pro interpretaci populismu v Latinské Americe. (Weyland, 2017) Je ale také možné ho využít při výzkumech populismu v evropských zemích.

Pierre Ostiguy (2009) se zabývá formulováním populismu pomocí kulturního přístupu⁴. Ten definuje populismus pomocí osy „vysoká-nízká“, která se skládá ze dvou částí. Tato osa má za cíl ukázat, jakým způsobem se politici snaží přiblížit lidu. Je zde

³ Jeho osobnost byla silně provázaná s obyvateli pomocí „hluboké osobní identifikace“ (Weyland, 2017: 50)

⁴ Tento přístup může být známý i pod názvem „performativní“ (Mudde, 2017)

hodnocen například styl komunikace s lidmi, jaké se využívají výrazy nebo slovní zásoba a na základě toho je pak hodnocena míra populismu u politiků.

První složkou je sociokulturní dimenze zahrnující způsoby vstupování, komunikace, stylu oblékání, pokud to shrneme do jednoho bodu, jde především o to, jak politik vypadá a jakým způsobem působí na společnost. Snaží se co nejvíce zapadnout mezi běžné občany. Druhou složkou je politicko-kulturní dimenze, která se zabývá tím, jak bude politik jednat, jak bude chtít vést a rozhodovat, pokud se dostane k moci. Ostiguy (2009) definuje populismus jako nízký. Je to z toho důvodu, že politici využívající populistické kroky jsou ochotni chovat se, tak, jak by to od nich vyžadovala společnost. Je pro ně důležitá popularita a silný lídr, který má schopnost vést a zapůsobit na občany. Tento přístup nebyl zvolen z toho důvodu, že definuje populistu velmi jednoduše, a to pouze na základě osy „vysoká – nízká.“ Ideální přístup dokáže více charakterizovat každou složku populismu a přinést tak lepší výsledky.

1. 4. Charakteristika populistické radikálně pravicové strany (PRR)

Mnohé politické strany v Evropě, jako například Národní fronta ve Francii nebo strana FPÖ v Rakousku apod. využívají prvků pravicového populismu. Ten je v současné době velmi populárním tématem politologických výzkumů. Existuje rovněž také levicový populismus, ten však není zkoumán v tak velké míře a na evropské politické scéně není tak využíván. Pokud se bavíme o výzkumu pravicového populismu, jde především o radikálně pravicový populismus.

Cas Mudde (2007) považuje radikální pravicový populismus za novou stranickou rodinu, která po druhé světové válce dokázala uspět na evropském kontinentě, i když se nejedná o tak velkou stranickou rodinu, než jako jsou ty zavedené. A jak už bylo zmíněno výše v textu, jde o problematiku, která může ohrozit fungování liberální demokracie nejen v Evropě. Dále například politolog Andrej Zaslove (2009) považuje problematiku PRR strany za určitou výzvu, protože se jedná o koncept, který se nedrží pouze jedné hlavní doktríny jako již zavedené stranické rodiny (např. socialistické, křesťanskodemokratické nebo liberální strany). Nebo Paul Taggart (2000) ve své teorii říká, že pravicové strany začaly využívat právě populismus jako ideologii, kterou charismatický vůdce využívá k boji proti zavedeným elitám

Důležité je ale uvést, jakým způsobem se k problematice PRR strany došlo. První zmínky a výzkumy současných PRR stran přišly v 80. a 90. letech 20. století,

kdy byl registrován zájem o politické strany, jejichž hlavní význam spočíval v populismu, extremismu nebo fašismu. Tyto strany se začaly rozvíjet napříč Evropou (Dánsko, Norsko, Itálie, Francie, Rakousko apod.), a proto bylo nutné, aby se tyto strany nějak kategorizovaly. Mezi první odborníky zabývající se pravicovými stranami byl Piero Ignazi (2003; Zaslove, 2009), který rozlišoval pravicové strany na dvě skupiny. Do první z nich patřily ty, jejichž ideologie byla spjatá s fašismem v období druhé světové války. Do druhé skupiny už spadaly nynější pravicové strany a jsou charakterizovány jako antisystémové strany

Mudde se již několik let zabývá tímto konceptem a věnuje se také radikální pravici v populismu. Zkoumá jak západoevropské, tak i ty východoevropské státy a dodává, že by se již nemělo příliš rozlišovat mezi těmito částmi, neboť už takové politické strany vykazují podobné charakteristické rysy, které je mohou shrnout do jedné skupiny. (Mudde, 2007: 4) Pro Muddeho (2007) je velmi důležitá definice, nebo spíše správné definování tohoto konceptu. V tom ale vidí určitý problém, je to způsobeno zejména proto, že se tím zabývá mnoho odborníků, kteří se myslí, že tento koncept definují správně. Někdy to je ale zcela mylné a vznikají tak nesprávné definice. Proto se snaží tuto teorii definovat na základě maximální a minimální definice pravicového populismu. Minimální definicí se chce stanovit nejnižšího společného jmenovatele spojující PRR strany. K ní byla vytvořena ještě maximální definice pro zcela úplný výklad této problematiky. Pomocí maximální definice chce naopak stanovit možné největší společné jmenovatele, které zahrnou co nejvíce podobností.

Na základě minimální definice této nové stranické rodiny je primárním pojmem národ, nacionalismus a nativismus. Pro svou teorii Mudde (2007) definuje nacionalismus jako politickou doktrínu⁵, „*kteřá usiluje o kulturní a politickou shodu mezi národem a státem... jinými slovy, základním cílem nacionalisty je dosažení monokulturního státu.*“ Nativismus se podle něj zaměřuje na otázku národa. Je definován jako ideologie, kdy stát podle tohoto konceptu má být složen pouze z definovaného národa, můžeme ho nazývat národním státem. Ten může být ohrožen zájmy nenárodních prvků jako jsou lidé a jejich hodnoty. (Kubát, Mejstřík, 2017; Mudde, 2007: 19; Zaslove, 2009) Nativismus je kombinací nacionalismu a xenofobie vůči jiným národům a etnickým skupinám, proto je také lepším rysem pravicového populismu, protože neobsahuje prvky liberálního

⁵ Mudde (2007) takto definuje nacionalismus, protože vycházel z definice myslitelů jako je Ernest Gellner a Eric Hobsbawm.

nacionalismu⁶. Podle Andreje Zaslove (2009: 311-312) takto Mudde (1999) stanovil tuto definici, protože může do skupiny PRR stran zahrnout veškeré politické strany západní i východní Evropy. Ve východní Evropě jde především o to, že pravicové politické strany jsou nacionalistické, ale zároveň nemusí být anti-imigrantské. Je tedy možné stanovit následující hypotézu:

H1: Lidé s vysokým národoveckým postojem budou mít ideologicky blíže k pravicovým populistickým stranám a tím roste i pravděpodobnost volby PRR strany.

Maximální definici extrémní pravice Mudde (2007) skládá ze tří ideologických rysů - tj. nativistický nacionalismus, autoritářství a populismus. Součástí této definice byl i pojem „sociální šovinismus,“ který ale Mudde ze své revize maximální definice odstranil, a to proto, že není až tak důležitou součástí. Mudde ho definuje jako nativistickou vizi ekonomiky, která je ale méně podstatným tématem. Nativismus byl již zmíněn při zmínce minimální definice. Autoritářství je zde chápáno jako „víra v přísně uspořádanou společnost, v níž mají být přísně trestána porušení autorit.“ (Smith, 1967) Je ale otázkou, zdali bude systém antidemokratický či ne, je to na zvážení dané situace. Poslední složkou je populismus. Ten Mudde (2007) definuje ne jako politický styl, ale jako určitý ideologický rys. A jak už víme z Muddeho definice populismu (2004), jde o to, že společnost je rozdělena na dvě homogenní skupiny - „dobrý lid“ versus „zkorumpovaná elita.“ Důležitým pojmem je i obecná vůle, která je mnohdy přednější než například lidská práva. Maximální definice „definuje populistické radikálně pravicové strany se stěžejní ideologií složené z nativismu, autoritářství a populismu. (Mudde, 2007: 26) Je potřeba vysvětlit, proč je pro tento koncept použit pouze pojem *radikální*, ale ne třeba *extrémní*. Radikální zejména proto, že tyto strany jsou proti fungování liberální demokracie, kterou napadají z prostředí opozice a většinou nejsou protiústavní. Kdyby byly protiústavní, mohly bychom je na základě Muddeho teorie (2007) považovat za extrémní pravici.

Pravicový populismus je charakteristický pro svou silnou kritiku establishmentu uvnitř daného státu, aktivně bojuje proti zavedeným elitám v zastupitelské demokracii a považuje je za zlo. Je rovněž důležité zmínit, že stěžejním rysem zde není přímo populismus, ale spíše nativismus.

⁶ Liberální nacionalismus říká, že svět se dělí přirozeně na národy, které mají svou vlastní identitu. Nativismus je tedy vhodnějším rysem pro pravicový populismus, protože v sobě skrývá úmysly politických vůdců v otázce uspořádání národa. (Heywood, 2008: 144)

2. Populismus v České republice

2. 1. Formování populismu v českém stranickém systému

Pokud bychom měli sledovat vývoj populismu v českém stranickém systému, tak musíme jít už 30 let zpět, formoval se totiž už na počátku samostatné České republiky v 90. letech. Toto období je celkově hodnoceno jako „velmi divoké“ období, které bylo provázeno řadou korupčních kauz, vznikem nových politických subjektů, stále větším trendem volebních kampaní vedoucích k problému financování politických stran. Pro naši práci je ale důležitější faktor průběhu volebních kampaní a celkově fungování české politické scény. V kampaních se politici stále více zviditelňovali a mnohem častěji využívali nové formy politického marketingu. Systém se postupně stabilizoval a občané se postupně identifikovali s nějakým politickým subjektem. Vedle již známé ODS a ČSSD, které pro své vítězství udělaly prakticky cokoliv, existovaly také extrémistické strany, které vyhledávali především nespokojení občané. Mezi ně patřila například strana Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa politika (SPR-RSČ) Miroslava Sládka, která se identifikovala v propagaci krajní pravice. (Havlík, Pinková, 2012: 97) Strana uspěla ve volbách 1992 a v Poslanecké sněmovně vydržela až do roku 1998. V roce 2013 se strana definitivně rozpadla. Bylo to zejména kvůli dlouhotrvajícím problematickým vztahům ve straně a také kvůli finančním problémům. Ideály krajní levice hájila a stále hájí v Poslanecké sněmovně ČR Komunistická strana Čech a Moravy. (tamtéž: 101) Ta vykazuje prvky „sociálního populismu“ charakteristického z její strany jako boj pro rovnostářství a zásahy do ekonomiky.

Dlouhé roky pak probíhal čistý boj mezi pravicí a levicí, ODS vs. ČSSD. V roce 2010 však přišel zlom. KDU-ČSL se po 20 letech nedostala do Poslanecké sněmovny. Na politické scéně se objevily zcela nové subjekty. Prvním z nich byla TOP 09, která vznikla díky Karlu Schwarzenbergovi a Miroslavu Kalouskovi⁷. Druhé politické uskupení, toto již zcela nové, se zformovalo kolem podnikatele Víta Bárty a neslo název Věci veřejné (VV). Měla populistický program a kritizovala především stávající politické strany v Parlamentu. Následně z toho také velmi profitovala, jelikož politická situace v té době nebyla příznivá. Její rétorika jí vynesla úspěch, stala se součástí vlády Petra Nečase ještě po boku TOP 09. Avšak její účast ve vládě byla provázena neustálými

⁷ Nenalezme u ní žádné prvky populismu, tudíž jí v této práci není potřeba dále ve větší míře zmiňovat.

politickými krizemi v rámci vládní a koalice, ale také v rámci strany samotné. Předseda VV Vít Bárta byl v roce 2012 odsouzen za korupci vlastních poslanců k podmíněnému trestu vězení. (Hloušek, 2012: 332-333) Následně byla ukončena koaliční spolupráce a bylo požádáno o vyslovení důvěry v Poslanecké sněmovně, o které sám požádal premiér Nečas. Slavné období Věcí veřejných skončilo a strana upadla v zapomnění.

Jak zmiňuje Havlík a Pinková ve své publikaci (2012), v českém stranickém systému se objevilo mnoho typů populistických stran. Zatímco Republikáni Miroslava Sládka využívali populismus spíše jako doplňkový ideál k jejich radikálně pravicové rétorice, tak Věci veřejné byly přesně tím typem politické strany, která vykazovala čistou populistickou rétoriku a její program byl postaven právě na tomto ideálu.

Rok 2013 byl ve znamení rozpadu vlády předčasných voleb. Premiér Petr Nečas podal demisi a prezident Miloš Zeman následně jmenoval úřednickou vládu v jejímž čele stanul Jiří Rusnok. V srpnu 2013 pak prezident vyhlásil předčasné volby do Poslanecké sněmovny (PS), které se konaly v říjnu téhož roku. Po volbách se premiérem stal sociální demokrat Bohuslav Sobotka. Koaličními partnery se stalo hnutí ANO a KDU-ČSL, která se opět dostala do PS. Pro tuto práci budou hned dvě politické strany, které se v tomto roce dostaly poprvé do PS. Tou první byla strana Tomia Okamury Úsvit přímé demokracie. Strana získala necelých 7 % a bylo jí přiděleno 14 mandátů. Druhým novým politickým subjektem bylo hnutí ANO pod vedením Andreje Babiše. (ČSÚ, 2013) Tyto strany budou rozvedeny v dalších kapitolách této práce. Zatímco hnutí ANO uspělo i v následujících volbách v roce 2017, tak Úsvit Tomia Okamury se rozpadl. Okamura proto založil zcela novou stranu – Strana přímé demokracie (SPD), se kterou ve volbách 2017 uspěl se ziskem skoro 11 % hlasů. Vláda Bohuslava Sobotky byla teprve třetí, která dokázala dokončit celé čtyřleté volební období. (Úřad vlády ČR)

Z výsledků je patrné, že stranický systém v České republice je poměrně roztržštěný mezi 9 politických stran. Z těchto uvedených výsledků byla posléze vybrána SPD (Strana přímé demokracie), která naplňuje teoretické předpoklady z minulých kapitol. Tyto předpoklady strana splňovala i v době, kdy předseda Tomio Okamura vedl stranu Úsvit. V následujících podkapitolách shrneme její historii a populistickou rétoriku.

Tabulka č. 1 - výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017 - pouze úspěšné strany

1. ANO 2011	29,64 % hlasů
2. ODS	11,32 % hlasů
3. Česká pirátská strana	10,79 % hlasů
4. SPD	10,64 % hlasů
5. KSČM	7,76 % hlasů
6. ČSSD	7,27 % hlasů
7. KDU-ČSL	5,80 % hlasů
8. TOP 09	5,31 % hlasů
9. Starostové a nezávislí	5,18 % hlasů

zdroj: volby.cz, vlastní zpracování v Microsoft Excel

2. 2. Strana přímé demokracie (SPD)

Jako představitele typické radikálně pravicové a populistické strany ztělesňuje strana podnikatele Tomia Okamury s názvem Strana přímé demokracie (SPD). Tento subjekt byl založen v roce 2015 po rozkolu mezi poslanci strany Úsvitu přímé demokracie. Tomio Okamura musel tehdy stranu opustit kvůli pochybnostem o jejím financování. K němu se přidal také Radim Fiala a Jaroslav Holík. S jakým cílem chce strana uspět, popsal při vzniku strany například Radim Fiala. *„Základním programem hnutí Svoboda a přímá demokracie je prosazení přímé demokracie a odpovědnosti politiků do politického systému České republiky a důsledná obhajoba národních zájmů naší země. Hnutí bude důsledně vystupovat proti zvyšování daní a bude hájit zájmy lidí, kteří poctivě pracují nebo podnikají.“* (idnes.cz, 5. 5. 2015) Stěžejní témata se moc neliší v závislosti na konání určitého typu voleb, program je jednotný pro všechny kraje a jejich buňky.

Strana kandidovala poprvé v krajských volbách v roce 2016 a spolupracovala v koalici se Stranou práv občanů (SPO). Na krajské úrovni strany společně uspěly například v Ústeckem kraji, kde se staly součástí vládní krajské koalice. Tyto volby mohl brát Tomio Okamura jako zkoušku před sněmovními volbami v nadcházejícím roce.

Předvolební kampaň ve volbách do Poslanecké sněmovny ČR na podzim 2017 byla pro SPD velmi specifická. Program zahrnoval negativní stanoviska vůči některým společenským skupinám nebo také vůči směřování české politiky. Nejvíce rezonujícími tématy byla protiimigrační rétorika, odchod z Evropské unie, zavedení prvků přímé demokracie v některých politických procesech. Tím prvkem je například referendum,

aby byli občané co nejbližší politickému dění, dále můžeme uvést přímou volbu starostů a hejtmanů a v neposlední řadě by se některé prvky přímé demokracie dotýkaly přímo politiků. Ve svém programu je téma přímé demokracie vysvětleno pod sloganem: „*Chceme radikální změnu politického systému, chceme přímou demokracii, referendum a odvolatelnost politiků.*“ (SPD, 2021) Co se týče útočné rétoriky proti některým skupinám ve společnosti, to shrnuje fráze „*peníze patří pracujícím rodinám a slušným lidem, ne parazitům*“ nebo také „*podpora nesmí umožnit lenochům žít lépe než lidem, kteří pracují.*“ (ČT24.cz, 2017; SPD.cz) Strana tedy cílí proti části obyvatel, kteří podle ní úmyslně využívají pobírání sociálních dávek.

V protiimigrační politice se jedná zejména o reakci na tehdejší migrační krizi, která vypukla v roce 2015. Tomio Okamura o migrantech hovoří takto: „*Nejsou to uprchlíci ani běženci, ale v drtivé většině jen a pouze ekonomičtí imigranti, kteří chtějí zneužít evropský sociální systém. Jsou to v drtivé většině sami mladí muži, kteří si nedokázali najít práci ani ve své mateřské zemi...*“ (Okamura, 2015) Strana dle svého vyjádření na webových stránkách vyjadřuje obavy nad rozvojem multikulturní ideologie, která je podle ní nástrojem islamizace. Výše popsané ideje této strany odpovídají teorii a struktura vzniku a její řízení je typické pro populistické subjekty, které popsal ve svých teoriích Cas Mudde (2007). Jedná se především o kritiku establishmentu, boj proti migrantům a ochrana občanů před tímto nebezpečím.

Volby 2017 přinesly SPD a Tomiu Okamurovi ovoce. Se ziskem 10,64 % bylo SPD přiděleno 22 poslaneckých mandátů a obsadila lepší pozici než stálá KSČM a ČSSD. Z pozdější analýzy Českého statistického úřadu (ČT24.cz, 2017) vyšlo najevo, že SPD přebrala část voličského spektra KSČM. Jednalo se zejména o volební obvody v severních a západních Čechách, kde měla KSČM docela silnou podporu. Podrobnější analýza poté ukázala, že část těchto voličů spadala do oblasti s vysokou nezaměstnaností. Z výsledků volební podpory SPD také vyšla silná podpora na severu Moravy a Slezska. Nejvyšší podpora byla v regionech Bruntál, Jeseník nebo na Ostravsku. Nejnižší podporu mělo SPD ve středních Čechách a na Vysočině.

3. Populismus na Slovensku

3.1. Formování populismu ve slovenském stranickém systému

Politický systém Slovenska na rozdíl od systému České republiky prošel dalekosáhlejšími problémy a aférami, které je potřeba v této práci zmínit, abychom pochopili upevnění pravicového populismu ve slovenské politice. Politický vývoj bude specifikován od rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky na konci roku 1992. 1. ledna 1993 vznikají dva samostatné státy – Česká republika a Slovenská republika. Samotný systém Slovenské republiky následující roky působí velmi roztržštěně, nejednotně a nestabilně, což odráží například fakt, že se politické strany velmi často spojují, rozdělují anebo se mohou objevit zcela nové politické strany, které ten systém mohou rozdělit ještě více. (Klamo, 2007)

Abychom pochopili postupný vývoj a zakořenění populismu ve slovenských politických stranách, je třeba se podívat na to, co je k tomu vedlo. Například Petr Spáč (2012), který se formováním populismu na Slovensku zabýval, došel k závěru nebo přesvědčení, že tomu napomohly tři zásadní faktory. Tyto faktory měly později vliv na politiku na Slovensku a zasáhly téměř celou společnost. Prvním z nich bylo nerovnoměrné hospodářství bývalého Československa. Zatímco česká ekonomika, hospodářství a průmysl bylo velmi vyspělé, tak na Slovensku zažívali zcela opačnou situaci. Rostla nezaměstnanost, společnost nesouhlasila s privatizací, a především Slovensko sužovala mnohem vyšší míra korupce než Čechy, která přetrvávala až do současnosti. Druhým faktorem podle Spáče byl postoj slovenské společnosti k politice. Ten byl velmi záporný, negativistický a přetrvával několik let. Poslední roky ale ukazují, že se situace lepší. Posledním faktorem je fragmentace stranického systému. Panovala a stále panuje velká polarizace, které následně působí i na samotnou společnost. Tyto tři faktory napomohly zakořenění populismu ve slovenském stranickém systému.

První svobodné volby se uskutečnily v roce 1990, tyto volby, a ještě v roce 1992, se konaly souběžně do Federálního shromáždění. Stejně jako v České republice i zde fungovalo hnutí na způsob Občanského fóra (OF), jmenovalo se Veřejnost proti násilí (VPN) a stejně jako OF zvítězilo v prvních volbách se ziskem 29,3 % hlasů abylo tak hlavním aktérem demokratického přechodu na Slovensku. První vláda byla složená z VPN, Křesťanskodemokratického hnutí (KDH) a Demokratické strany (DS). Premiérem se stal Vladimír Mečiar. Struktura tohoto uskupení však byla velmi slabá a nestabilní, a to vedlo k tomu, že se o rok později toto hnutí rozpadlo. Důvodem byl spor

dvou křídel uvnitř hnutí. Na jedné straně Mečiar a na druhé část vedení VPN. Mečiar byl odvolán z postu premiéra na jaře 1998. Následně potom vzniklo nové hnutí, které vedl Mečiar, který měl později zásadní vliv na vývoj slovenského politického systému. Jeho Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS).

Volba do Národní rady v roce 1992 dopadla výsledkem, kterého nedosáhla žádná politická strana na Slovensku⁸. HZDS Vladimíra Mečiara zvítězilo drtivou většinou 37,3 % hlasů. Podařilo se mu získat skoro polovinu mandátů, 74 křesel ze 150. Popularita hnutí vzrostla především díky samotnému lídrovi hnutí, jehož charisma a schopnost oslovit voliče byla hlavním motorem kampaně. Spojencem ve vládě se stali dva nezávislí poslanci a Mečiar tak sestavil jednobarevnou vládu. Jeho vedení však provázely konflikty přímo uvnitř hnutí, bylo to dáno zejména tím, že se Mečiar začal choval autoritativně. Velmi kriticky ho zhodnotil také tehdejší prezident Michal Kováč, po jehož proslovu na jaře 1994 byla vládě vyslovena nedůvěra. Novým předsedou vlády se stal opoziční poslanec Jozef Moravčík⁹.

Následující volby na podzim 1994 nepřinesly nic nového. Vladimír Mečiar zvítězil se ziskem 35 %. Ve vládě usedl spolu se SNS a ZRS. I přes značnou polarizaci politického systému se Mečiarovi podařilo udržet vládu až do následujících voleb v roce 1998, které pro něj byly osudnými. HZDS v čele s Mečiarom začalo vést neférový politický boj s opozicí. Šlo například o změnu volebních pravidel znevýhodňující opozici nebo využití tajné služby. Takové praktiky vedly k tomu, že ze Slovenské republiky se z parlamentní demokratické stával hybridní režim a kolísala mezi demokracií a autoritativním režimem. Tím došlo také ke štěpení společnosti, které uvedlo do pozadí ostatní štěpící linie. Šlo o konfliktní linii mečiarismus vs. anti-mečiarismus. (Kopeček, 2007) Proti Mečiarovi šla téměř celá opozice, a to po spojení s maďarskými politiky, se kterými část opozice neměla příliš dobré vztahy. V roce 1996 byla vytvořena tzv. Modrá koalice, ke které se později přidala Slovenská demokratická koalice (SDK). Po volbách 1998, kdy se premiérem stal Mikuláš Dzurinda jehož uskupení SDK získalo 26 % hlasů a „porazilo“ HZDS se ziskem 27 %. Tuto vládní koalici ale již od samotného začátku provázely značné problémy, což vedlo i k roztržnění některých politických stran. Mečiar se po těchto a dalších volbách v roce 2002 ocitl v politické izolaci.

⁸ V potaz ale musíme vzít pouze ty volby, kde platila řádná a spravedlivá politická soutěž.

⁹ Kopeček, L. (2003). Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti. Brno: Masarykova Univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav.

Volby 2002 přivedly nového politického aktéra, levicový Směr Roberta Fica nebo Aliance nového občana (ANO) založená podnikatelem Pavolem Ruskem. Volby vyhrálo opět HZDS, kterému se ale nepodařilo sestavit vládu kvůli politické izolaci ostatních subjektů. Premiérem se stal znovu Mikuláš Dzurinda, kdy v jednom momentě vládl menšinově po odchodu poslanců z SDKÚ a ANO. (Klamo, 2007) Roztříštěnost stranického systému a rozsáhlé vnitřní problémy vedly v následujících volbách 2006 k vítězství Směru Roberta Fica. Po vítězství Směru došlo k ustálení politického vládnutí. Ve vládní koalici spolu se Směrem byla SNS a po neúspěchu přejmenovaného HZDS na LS-HZD také Vladimír Mečiar a jeho uskupení.

Robert Fico se stal hlavní politickou tváří na následující roky. Jeho úspěch se dosti podobal právě výše zmíněnému Vladimíru Mečiarovi. V dalších volbách do Národní rady v roce 2010 zvítězil se ziskem téměř 35 %. Fico ale nedokázal sestavit vládu. Sestavením vlády byla pověřena Iveta Radičová z SDKÚ – SD. V roce 2012 nastala krize a došlo k předčasným volbám, ve kterých vítězí opět Směr s neuvěřitelným výsledkem 44 % a předběhl tak Vladimíra Mečiara v roce 1992. Se ziskem 82 mandátů tak mohlo pohodlně sestavit jednobarevnou vládu. Robert Fico se svým směrem uspěl i v roce 2016 a byla to tak jeho 3. vláda. Jeho vládu ale provázala řada krizí, tou největší byla pravděpodobně vražda investigativního novináře Jána Kuciaka a jeho partnerky. (ČT24.cz, 2018) V roce 2018 po vládní krizi a roztržce s prezidentem Andrejem Kiskou, kterého obvinil z destabilizace země a ovlivňování mocenských her (ihned.cz, 2018), podává demisi a post předsedy vlády bere Peter Pellegrini. Jeho vládu, která vydržela až do voleb v únoru 2020, bychom mohli charakterizovat jako umírněnější variantu Roberta Fica.

V politickém systému Slovenské republiky za jeho existenci nalezneme dost stran, které určitou část své působnosti na politické scéně vykazovaly prvky populismu. Podle odborníka Petra Spáče (2012) je Slovensko charakteristické v tom, že politické strany u populistické rétoriky nevydrží dlouho. Když uspějí ve volbách, dostanou se do vlády a fungují takto jedno nebo dvě volební období, tak následně začne subjekt ztrácet tyto rysy. Je to z toho důvodu, že na vládní úrovni už nelze bojovat proti elitám a establishmentu, stanou se totiž jeho součástí. Pokud strana takto opustí svou populistickou rétoriku nebo cíle, tak se poté následně snaží k tomuto trendu znovu vrátit i za předpokladu spojení s jinou ideologií.

Volby do Národní rady Slovenské republiky konané v únoru 2020 přinesly tyto výsledky:

Tabulka č. 2 - výsledky voleb do Národní rady SR v roce 2020 - úspěšné strany

1. OLaNO	25,02 % hlasů
2. SMĚR-SD	18,29 % hlasů
3. SME RODINA	8,24 % hlasů
4. Kotlebovci – ĽSNS	
5. Koalícia PS a SPOLU	6,96 % hlasů
6. SaS	6,22 % hlasů
7. ZA LUDÍ	5,77 % hlasů

zdroj: volby.statistics.sk, vlastní zpracování v Microsoft Excel

Vlády se po 14 letech neujalo Ficovo hnutí SMER-SD, ale hnutí bývalého podnikatele Igora Matoviče, který dokázal ovládnout celou předvolební kampaň a upoutat tak na sebe a své hnutí maximální pozornost. Ficovo hnutí ztrácelo preference již v předvolebních průzkumech a celkově jeho popularita klesla s vraždou Jána Kuciaka a jeho partnerky v roce 2018. Samotná volební účast byla vysoká, přesáhla hranici 65 %, účastnilo se tedy skoro 3 miliony slovenských občanů.

Na základě vysvětlené teorie v předchozích kapitolách byly vybrány tyto dvě politické strany – Kotlebovci – ĽSNS a SME RODINA. Strana Kotlebovci byla vybrána proto, že její rétorika je velmi nacionalistická, klade velký důraz na národ a jeho důležitost. Dále vede boj proti establishmentu a zkorumpované elitě. Strana má velmi výrazného lídra Mariána Kotlebu se silnou populistickou rétorikou, čímž splňuje další podmínku populistických stran. Politické hnutí SME RODINA bylo vybráno na základě jeho programových idejí. Chce rovněž chránit zájmy slovenských občanů nebo bojovat proti korupci v politice. Předseda hnutí Boris Kollár je nejvýraznější osobou, veškerou pozornost upírá na sebe a snaží se co nejvíce přiblížit normálním lidem.

3. 2. Kotlebovci – ĽSNS

Politická strana Kotlebovci – Lidová strana Naše Slovensko pod vedením extremistického politika Mariána Kotleby známá pro svou extrémně pravicovou rétoriku. Strana byla založena v roce 2010 poté, co byla Ministerstvem vnitra v roce 2008 zakázána jeho předchozí strana Slovenská pospolitost – Národní strana z důvodu protiústavních bodů v programu strany. (sme.sk, 2008) Byla známá pro svou ultranacionalistickou

politiku, nenávistnou rétoriku vůči menšinám apod. Avšak ani nová strana Kotleby neunikla soudnímu jednání o fungování jeho současné strany. V roce 2017 byl podán návrh generálním prokurátorem, který by jeho stranu zrušil. (irozhlas.cz, 2019) A to z důvodu, že strana je příliš extremistická, její ideologie je fašistická bojující proti menšinám a zároveň protiústavní. Podle verdiktu Nejvyššího soudu Slovenské republiky ale strana neohrožuje demokratické prvky státu, a proto není třeba tuto stranu rozpustit.

ĽSNS se poprvé účastnilo voleb v roce 2010, které pro ni skončily neúspěchem, protože strana nepřekročila 5 % práh do vstup do Národní rady. Totéž se opakovalo i v roce 2012, kdy strana získala pouhých 1,58 %. Po těchto dvou neúspěšných volebních obdobích přišel zlom. Volby uskutečněné v roce 2016 byly pro Mariána Kotlebu úspěchem. Strana získala 8,04 %, na přepočítání mandátů to je 14 křesel v NR SR¹⁰.

Volby v roce 2020 byly pro stranu rovněž úspěšné, získala 7,97 % a bylo jí přiděleno 17 mandátů. Před volbami uzavřela Memorandum o spolupráci s dalšími národními a křesťanskými stranami na Slovensku¹¹. V tomto memorandu strany odkazovaly na hodnoty slovenského národa a na to, aby čelil proti hrozbě liberálních zlodějských stran. Program je tvořen několika stručnými body, které nejsou nijak více popsány. Strana klade velký důraz na otázku národa a je podle ní nutné, aby slovenský národ bojoval za své bytí a vlastní státnost, což mimo jiné vychází ze společného memoranda. Dále se v memorandu společně zavázaly k odmítnutí registrovaných partnerství a adopcí párům stejného pohlaví. Dalšími body jsou boj proti korupci, uzákonění hmotné zodpovědnosti politiků nebo vytvoření návrhu pro návrat strategických podniků do rukou států. Pro obyvatele chtějí větší možnosti prvků přímé demokracie ve formě referend. Jsou pro zvýšení podílu slovenských výrobků v obchodech.

Samotná ĽSNS je kromě tohoto memoranda a volebního programu také proti Evropské unii a NATO, migraci a také proti etnickým menšinám. Proti etnickým menšinám se v programu ve volbách 2016 vymezovala například frází „*nastolení pořádku s parazity v osadách*“ nebo také výrokem „*cikánský teror*.“ (irozhlas.cz, 2019) Své myšlenky rovněž odkazuje na sympatie se slovenským státem za 2. světové války, který kolaboroval s nacistickým Německem.

¹⁰ Statistický úřad Slovenské republiky. (2016) Statistická data vyhledaná 2. 4. 2021. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data03.html>

¹¹ Součástí Národní koalice je ĽSNS, Národní koalice, KDŽP Aliance za Slovensko, Přímá demokracie a Doma dobře.

Voličská základna ĽSNS je tvořena především frustrovanou částí obyvatel Slovenska, ale také část zklamaných voličů. Velká část těchto voličů je složena z lidí z nižšími příjmy nebo vzděláním, nebo z odpůrců migrace. Dále je pro ochranu tradičních hodnot.

3. 3. SME RODINA – Boris Kollár

SME RODINA – Boris Kollár je slovenské politické hnutí vzniklé v roce 2015. Hnutí nebylo přímo založeno, ale bylo pouze přejmenováno z politické Strany občanů Slovenska, která původně patřila Pateru Marčekovi. Prvních voleb se účastnilo v roce 2016, v nichž získalo 11 mandátů. V dalších volbách konaných v roce 2020 získalo jeho hnutí 17 mandátů. (volby.statistics.sk; 2020)

Hnutí podle Borise Kollára vzniklo „jako reakce na situaci na Slovensku v Evropské unii“ a je potřeba, aby byly slovenské rodiny ochráněny. Proto „...bude úlohou chránit všemi možnými prostředky hranice naší země a lidí, kteří zde žijí.“ (hnutie-smerodina.sk, cit. 20. 4. 2021) Na webových stránkách tohoto hnutí nejdeme i další důvod, proč vzniklo. Je to proto, že Boris Kollár, předseda hnutí, má dostatek financí na to, aby nemohl být ovládán slovenskými oligarchy. Z toho je také patrné, že hnutí je přímo závislé na osobnosti Borise Kollára a jeho PR. Například v programovém prohlášení (2020) se často odkazuje na svou rodinu a snaží se tak být v přímém kontaktu se svým příznivcem. Hnutí se dále proklamuje jako hnutí, které zde bude pro lidi, splní všechny své závazky a bude bojovat proti zkorumpovaným oligarchům. Ve svém programu slibuje levné a dostupné bydlení pro všechny, nebo boj proti migraci. Důležité pro něj je i ochrana menšin v zahraničí. Dalším cílem je také boj proti korupci a kriminalitě.

Otázku je, kam směřuje ideologicky hnutí SME RODINA – Boris Kollár. Správně bychom ho měli definovat jako populistické radikálně pravicové hnutí. Doložit to můžeme na několika příkladech, jako je boj proti migraci, ochrana zájmů slovenských občanů nebo i spolupráce s krajně pravicovým Hnutím pro Evropu národů a svobody, který pořádal v roce 2019 v Bratislavě a navštívila ho i předsedkyně francouzské Národní fronty Marine Le Pen. Boris Kollár se také často vyjadřuje, že „je hrdý na to, že nepatří do liberálního světa.“ (lidovky.cz; 2020)

4. Teorie volby

4. 1. Politická nespokojenost a participace

V současné době téměř většina zemí ve světě zažívá rostoucí procento politické nespokojenosti občanů ve společnosti. Můžeme i říct na základě empirických výzkumů, že politická nespokojenost bude úzce spojena s rozvojem populismu a populistických stran. (Zaslove, 2020) Politická nespokojenost/spokojenost je úzce propojena s politickou kulturou a také níže popsanou politickou participací.

Například Lukáš Linek ve své publikaci (2010) definoval politickou nespokojenost jako „*jeden z postojů k politickému režimu a jeho institucím.*“ Politickou nespokojenost posléze charakterizoval jako „*důsledek toho, že situace, které považuje společnost za důležité a vidí v nich určitý problém, tak vláda je podle nich neřeší dostatečně efektivně.*“ (Linek, 2010: 17)

Pojem politická nespokojenost také úzce souvisí s důvěrou jak ve vládu, tak i politické instituce. Čím vyšší je politická důvěra u většiny ústavních institucí tím menší je politická nespokojenost. Pokud ale vyjadřujeme míru politické nespokojenosti (nebo spokojenosti) a důvěry v instituce, je nutné říct, že se jedná pouze o pasivní postoj voličů. (Bureš, 2012) Proto je nutné při zjišťování politické nespokojenosti zjišťovat také míru participace napříč společnostmi. Bylo z toho vyvozeno několik závěrů (Bureš, 2013). Prvním je, že demokratický režim nastolený po roce 1989 má velmi nízkou podporu související s důvěrou v ústavní instituce. Dále se česká společnost cítí odcizená od domácí politiky a politici nejsou ochotni vyslyšet jejich prosby. Třetím a posledním závěrem je, že přesvědčení občanů o demokracii jako ideálního způsobu vládnutí je velmi nízké v porovnání s jinými státy západní Evropy. Tyto závěry bychom mohli shrnout pod pojmem politický cynismus nebo apatie. Politický cynismus je definován jako „nedůvěra, odvozená od určitých politických lídrů a politických skupin, k politickému procesu jako celku. Ten je chápán jako proces, který korumpuje ty, co se jej účastní a k účasti přitahuje zkorumpované osoby.“ (Cappella, Jamieson, 1997; Lebedová, 2013: 50)

Politická participace je velmi rozšířený pojem, pod který patří určitý seznam aktivit, jak občanských, tak i politických. Mnoho teoretiků zabývajících se různými teoriemi demokracie považují politickou participaci jako velmi důležitý bod pro její fungování. První zmínky můžeme zaznamenat ve 40. letech 20. století, ale skutečný rozmach studií o tomto konceptu datujeme až na přelomu 60. až 70. let. (Vráblíková, 2008) Od té doby

ale prošla politická participace značným vývojem, proto i v průběhu tohoto období vzniklo několik definic charakterizující problematiku v daném časovém období. První ucelenou definicí byla od odborníků Verba, Nie a Kim (Vráblíková, 2008: 368) kteří politickou participaci charakterizovali „*jako soubor zákonných aktivit soukromých občanů, které jsou více či méně přímo zaměřeny na ovlivnění výběru vládních lidí nebo opatření, které tito lidé přijímají.*“ Z definice je patrné, že odborníci se zaměřili pouze na určitou část politické participace občanů a vyloučili z ní některé další aktivity, jako jsou názory, normy nebo také vyjádření podpory formou pochodu apod. (Vráblíková, 2008) Jejich definice byla ale často kritizována právě za to, že se zaměřovala pouze jedním směrem a na jednoho adresáta, a to na vliv občanů na vládu. Od momentu jejich zveřejnění definice totiž došlo ke zvýšení počtu takových adresátů a značný vliv na to měla i globalizace a evropská integrace. Vráblíková (2008: 372) posléze dochází k závěru, že politická participace prošla změnou, a to jak na úrovni počtu adresátů, tak i na úrovni cílů a prostoru.

Na základě informací výše bylo nutno vytvořit novou definici politické participace, která by byla vhodná pro současnost. Tohoto konceptu se ujala skupina okolo Teorella, kteří nově politickou participaci definovali „*jako aktivity obyčejných lidí zaměřující se na ovlivnění politických výstupů.*“ (Teorell et al. 2007: 336) Jejich definice se skládá z několika definičních kritérií. Prvním z nich je akce politické participace, kdy se jedná o chování jednotlivců. Druhým kritériem je aktivní účast občanů na politické akci. Z tohoto kritéria je vyloučena politická elita. Třetím kritériem je vliv. To znamená, že politická participace funguje proto, aby byly prosazeny určité požadavky. Posledním, čtvrtým, bodem je politický výstup. Zde autoři definice ještě doplňují, že na základě tohoto bodu, může být adresátem kdokoliv. (Teorell et al., 2007; Vráblíková, 2008)

Politická participace především v postkomunistických státech je značně odlišná od fungujících západních demokratických států. Je to dáno tím, že východoevropské země byly po desetiletí ovládané komunistickými stranami a reálná politická participace byla takřka nemožná. (Vlachová, Lebeda, 2006) Vše totiž bylo nucené a povinné a směřování k dobrovolné participaci vůbec nenastalo. Například Vráblíková (2009: 892) ve své analýze také zkoumala spojitosti a rozdíly politické participace mezi postkomunistickými zeměmi. Došla k závěru, že u zkoumaných zemí je politická participace závislá na vzdělání, zájmu o politiku a míře občanské společnosti. Štefek (2012 in Bureš, 2013) o politické participaci v ČR dodává, že čeští politici se víceméně nesnažili o vyšší participaci občanů v politickém dění, ale právě naopak. Nízký zájem

o politiku vede k „zakonzervování“ české politické kultury. Politici na přelomu 90. let nestály o velkou kontrolu občanů nad jejich provedením transformace. Například podle Klausova konceptu o transformaci české ekonomiky bylo stěžejní udržet společnost v jakési apatii. (Císař, 2008) Podobná situace nastala i na Slovensku, zde ale ovšem hrála roli i následná situace po revoluci, kdy hrozilo, že místo přechodu k demokracii, dojde opět k nastolení totalitní vlády. Tehdy se o to snažil Vladimír Mečiar. Následná mobilizace společnosti, kterou zprostředkovaly opoziční strany, pomohla konstituovat demokratický režim na Slovensku.

Na základě empirických výzkumů můžeme dokázat, že populistické radikálně pravicové strany nejsou dostatečným důvodem pro vyšší volební účast, tedy vyšší participaci občanů na evropském kontinentě¹². (Zaslove, 2020) Přesto ale, pokud volič hodí do urny hlas populistické straně, tak pak je rovněž empiricky dokázáno, že je nespokojen s fungováním demokracie. (Zaslove, 2020) Populistické strany často cílí na voliče, kteří jsou nespokojeni právě s politickou situací v zemi. Může to být dáno také například tím, že jejich požadavky nejsou vyslyšeny, politici nejeví zájem o názor svých občanů, kteří nemají mnoho možností přímo ovlivnit politické dění. Populisté jsou především kritičtí vůči vládě, ústavním institucím nebo politickým stranám a rozsévají mezi skeptickými voliči ještě více pochybností o kvalitě jejich fungování. Pro mobilizaci voličů používají i velmi krátká a jednoduchá hesla.

Nyní shrňme obecný profil voliče PRR strany. Hlasování pro PRR strany je velmi ovlivněno kulturními hrozbami, na které populisté často upozorňují. Voliči se tak cítí ohrožení, a to jak kulturně, tak i ekonomicky. Kulturním ohrožením je myšlena především migrace. Tento faktor je považován za jeden z nejdůležitějších pro správné vymezení voličské základny PRR strany. Lidé se cítí ohroženi kvůli omezenému trhu práce nebo bydlení a je u nich vyšší pravděpodobnost, že se stanou voliči těchto stran. Vlivem těchto hrozeb roste i jejich nespokojenost vůči systému. Z hlediska ekonomického ohrožení se jedná o obavy z ekonomického poklesu v blízké budoucnosti. (Rydgren, 2007) Nezaměstnanost je často popisována jako jeden z charakteristických rysů voliče PRR strany, přesto na toto tvrzení neexistuje jednoznačný názor. A spíše převládá přesvědčení, i na základě některých studií, že nezaměstnanost nemá vliv na volbu PRR strany. (Lubbers et al., 2002) Například ale Golder (2003) ale došel k opačnému výsledku. Zjistil, že v zemích s vyšším podílem cizinců, roste

¹² Totéž bylo doloženo i na základě výzkumu Houle a Kennyho (2018), kteří podobný problém zkoumali v Latinské Americe.

pravděpodobnost volby PRR strany. Důležitým faktorem pro identifikaci voliče je úroveň vzdělání. PRR strany mají vyšší podporu od voličů s nižším vzděláním, většinou středoškolským. Naopak podíl vysoce vzdělaných voličů je podprůměrný (Lubbers et al, 2002) Vliv na volbu PRR má i pohlaví. Je totiž doloženo, že větší zastoupení mezi voliči mají muži. (Givens, 2004) Politická nespokojenost a politická apatie vede občany k volbě PRR strany. Je to jedna z možností, jak si mohou populisté získat větší procento voličů. Tento fakt je i prokázán prostřednictvím několika studií (viz Rydgren, 2007: 251), že nespokojení voliči a ti, kteří důvěřují méně v politické instituce, dají hlas PRR straně. Takový případ postupu populistické strany můžeme najít například ve Francii; Národní fronta z těchto hlasů těžila.

Pro analýzu toho, co ovlivňuje volbu občanů, a to, že se rozhodnou právě pro politickou stranu, která se jeví jako populistická, budeme testovat následující hypotézy.

H2: S nárůstem politické nespokojenosti a nedůvěry občanů vůči vládě roste pravděpodobnost volby PRR strany.

H3: S rostoucím vzděláním klesá pravděpodobnost volby PRR strany.

5. Metodologie

5. 1 Datové soubory

V této bakalářské práci použiji následující datové soubory. Pro Českou republiku byla využita data z výzkumu „Povolební studie“ provedený na přelomu října a listopadu roku 2017. Výzkum zaštiťuje Centrum pro výzkum veřejného mínění spadající pod Sociologický ústav Akademie věd. Tento soubor se zaměřuje například na stranické volební preference ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017, na participaci občanů, politické a demokratické ukazatele nebo na voličské preference. Výzkumu se zúčastnilo 1559 osob starších 18 let, které byly vybrány na základě kvótních znaků – velikost místa bydliště, regiony, kraje (NUTS3), sociodemografické charakteristiky podle území (pohlaví, vzdělání, věk).

Pro část výzkumu zabývající se Slovenskem použiji Výzkum CSES a ISSP 2020 realizovaný v červnu roku 2020, tudíž se jedná o povolební data a z důvodu malého počtu výzkumů slovenské politické scény bude použit právě tento výzkum. Zúčastnilo se ho 1003 respondentů starších 18 let. Průzkum byl rovnoměrně rozložený mezi věkové kategorie, avšak pouze kategorie 60+ se zhruba o 100 respondentů větší. Účastníci byli rovněž vybráni na základě kvótních znaků, stejně jako respondenti v českém průzkumu.

5. 2. Design výzkumu

5. 2. 1. Souhrnné indexy postojů politické nespokojenosti a migrace

V první části své analýzy použiji metodu explorační faktorové analýzy (EFA). Jedná se o analýzu, která slouží k redukování dat z průzkumu. Ověřuji svů vybere ty proměnné, které jsou si tematicky podobné a následně z nich bude možné vytvořit zcela nové proměnné potřebné pro další části výzkumu. Primární funkcí této analýzy je redukce dat a redukce počtu proměnných. (Rabušic, Soukup & Mareš, 2019) Úkolem v této části analýzy bude nalézt možné faktory charakterizující naše zkoumané problémy, do nichž budeme moci vybrané proměnné vložit.

Snahou bude zjistit, které faktory mohou v této práci vyjádřit politickou nespokojenost a národovectví (nativismus). Hned ze začátku analýzy je důležité zkontrolovat, zdali je náš vzorek respondentů dostatečně velký, abychom dostali relevantní data. Literatura zmiňuje, že pro úspěšnou faktorovou analýzu je potřeba vzorek

alespoň 300 respondentů, což průzkum povolební studie v ČR i slovenská studie splňují. Nejdříve musíme zkontrolovat před každou EFA korelaci vybraných proměnných, dále již zmiňovanou velikost datového souboru, je také vhodné sledovat hodnotu KMO. Další částí je nalezení faktorů. Musí se sledovat zejména tabulku vlastních čísel a podílu vyčerpaného rozptylu, která vyhodnocuje, kolik faktorů nám analýza může vytvořit a kolika z nich je vhodné pracovat¹³. Sleduje se zde hodnota *Total*, pokud je u některé proměnné vyšší než 1, pak je vhodné ji do analýzy použít. V EFA se může stát, že nám ve výsledku mohou vyjít některé proměnné ve více faktorech, proto je vhodné využít rotační metodu *varimax*, která slouží pro lepší interpretaci našich výsledků. Po této operaci je nutné celou EFA provést znovu. Výsledkem každé faktorové analýzy je výstup faktorové zátěže, který rozděluje proměnné do jednotlivých komponentů

První EFA se bude věnovat situaci politické nespokojenosti občanů v ČR. V této baterii budou testovány následující výroky.

1. Politiky zajímají hlasy občanů, nikoli názory.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasí*)
2. Po zvolení do úřadu ztrácí kontakt s občany (*1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí*)
3. Nezájem politiků o lidi.
(*1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí*)
4. Vláda se nezajímá, co si myslí lidé jako já.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím*)
5. Politikům lze důvěřovat.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím*)
6. Hlavní problém v ČR jsou politici.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím*)
7. Silný lídr ve vládě je dobrý pro zemi.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím*)
8. Politici se zajímají o zájmy bohatých a mocných.
(*1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím*)
9. Spokojenost s politickou situací.
(*1 velmi spokojen - 5 velmi nespokojen*)

¹³ Udává se, že je vhodné pracovat s novými proměnnými, které vysvětlují alespoň 50 % variability. Pokud je procento nižší, je na zvážení, zdali s vybranými proměnnými dále pracovat. (Rabušic, Soukup & Mareš, 2019: 456)

10. Hodnocení činnosti vlády za čtyři roky.

(1 velmi dobrá práce - 4 velmi špatná práce)

11. Spokojenost s fungováním demokracie v ČR.

(1 velmi spokojen - 5 velmi nespokojen)

12. Záleží na tom, kdo je u moci.

(1 velmi záleží na tom, kdo je u moci - 5 vůbec nezáleží na tom, kdo je u moci)

13. Koho lidé volí, může změnit hodně nebo nic.

(1 velmi záleží na tom, koho lidé volí - 5 vůbec nezáleží na tom, koho lidé volí)

První část faktorové analýzy, do níž jsme vložily všechny tyto proměnné, nám nedala moc interpretativní výsledky, které by mohly být v práci využity. Po vyhodnocení byly do další faktorové analýzy vloženy pouze proměnné s výroky 1-4, dále 9-13, to nám ukázalo, že pro tuto práci bude vhodné sloučit ukazatel politické nespokojenosti do dvou komponentů (viz tab.3), z nichž následně vytvoříme nové proměnné. V rámci EFA byla provedena ještě metoda *rotace*. V první části totiž byly hodnoty proměnných vysoké i pro druhý a třetí faktor, proto, aby byla interpretace faktorů lepší, je potřeba využít zmíněnou metodu *rotace faktorů*. Jejím úkolem je, aby se hodnoty proměnným přimkly buď k prvnímu nebo druhému faktoru. Tabulka 3 je výsledkem rotovaného řešení pomocí metody *varimax*. První faktor byl vyhodnocen jako faktor „*politický cynismus*“. Ten zahrnuje problémy nezájmu politiků o problémy lidí po zvolení do Poslanecké sněmovny. Komponent obsahuje celkem čtyři proměnné, což můžeme považovat za velmi dobrý vzorek pro další testování. Druhým komponentem politické nespokojenosti je problém s úrovní legitimacy demokracie, můžeme popsat jako „*úroveň demokratické legitimacy*“. Do tohoto faktoru spadají celkem tři komponenty. Třetí možný komponent, která by mohla být také zařazena do dalšího výzkumu, bohužel obsahuje pouze dvě proměnné, a to z hlediska dobré interpretace není vhodné. Zůstaneme tedy u dvou komponentů. Po celou dobu bylo rovněž nutné sledovat tabulku vlastních čísel a hodnotu variance. Jelikož byl třetí komponent vyloučen, tak i přes to nám dva komponenty vysvětlují přes 50 % variability (příloha č. 1).

Tabulka 3 - Faktorová zátěž po rotaci varimax – Politická nespokojenost ČR

Výroky	Komponent 1	Komponent 2
Politický cynismus		
Politici se zajímají o hlasy voličů, nikoli názory	0,858	
Po zvolení do úřadu ztrácí kontakt s občany	0,841	
Vláda se nezajímá, co si lidé jako já myslí	0,752	
Nezájem politiků o lidi	0,740	
Politická legitimita		
Záleží na tom, kdo je u moci		0,952
Koho lidé volí, může změnit hodně nebo nic		0,939
Hodnocení vlády za 4 roky		0,349

Zdroj: data ČVS 2017, vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Další faktorová analýza se týká problematiky národovectví (nativismu) v ČR, která je pro PPR strany velmi typická. Zde jsou zahrnuty tyto výroky, které jsou součástí datového souboru ČVS 2017 shromážděné ve skupině *Národní identita, Migrace a vliv na domácí politiku*:

1. Opravdový Čech – narodil se v ČR.
(1 velmi důležité - 4 zcela nedůležité)
2. Opravdový Čech – mluvit česky.
(1 velmi důležité - 4 zcela nedůležité)
3. Opravdový Čech – mít české předky.
(1 velmi důležité - 4 zcela nedůležité)
4. Opravdový Čech – dodržovat české zvyky a tradice.
(1 velmi důležité - 4 zcela nedůležité)
5. Menšiny v ČR – přizpůsobit se českým zvykům a tradicím.
(1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí)

6. Menšiny v ČR – vůle většiny i na úkor práv menšin.
(1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí)
7. Přistěhovalectví ČR – ohrožení české kultury.
(1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí)
8. Přistěhovalectví ČR – nárůst kriminality.
(1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí)
9. Přistěhovalci ČR – prospěšní pro ekonomiku.
(1 rozhodně souhlasí - 5 rozhodně nesouhlasí)
po rekódování (1 rozhodně nesouhlasí - 5 rozhodně souhlasí)

Do této faktorové analýzy jsme vložili celkem osm proměnných týkajících se různých problémů národní identity. První EFA nám vyhodnotila opět komponenty tak, že se proměnné prolínají ve dvou komponentech zároveň, proto bylo nutné opět provést rotační metodu *varimax* stejně jako u politické nespokojenosti. K tomu musela být rekódována, neboť její hodnota vycházela kvůli opačné škále v záporné hodnotě. Následně nám pak po této metodě v tabulce faktorové zátěže (tab. č. 4) vyšly dva komponenty, jejichž proměnné už nezasahují do druhého komponentu. Hodnota variance (příloha č. 2) udává, že tyto dva komponenty vysvětlují 54 % variability, což splňujeme podmínku pro další práci s novými komponenty. První faktor týkající se problému vlastenectví pojmenujeme jako *faktor národní identity*, ten zůstal beze změny proměnných. Druhý faktor byl sloučen a obsahuje také čtyři komponenty, tento faktor nazveme jako *faktor problému migrace*. Máme proti sobě dva faktory, na jedné straně otázka vlastenectví a na druhé problém migrace, národnostních menšin.

Tabulka 4 - Faktorová zátěž po rotaci varimax – nativismus ČR

Výrok	Komponent 1	Komponent 2
Národní identita		
Opravdový Čech – narodit se v ČR	0,802	
Opravdový Čech – mít české předky	0,827	
Opravdový Čech – mluvit česky	0,722	
Opravdový Čech – dodržovat české zvyky a tradice	0,620	
Migrace		
Menšiny v ČR – přizpůsobit se českým zvykům a tradicím		0,690
Menšiny v ČR – vůle většiny i na úkor práv menšin		0,671
Přistěhovalci v ČR – ohrožení české kultury		0,787
Přistěhovalci v ČR – nárůst kriminality		0,785
Přistěhovalci v ČR – prospěšní pro ekonomiku		- 0,619 ¹⁴

Zdroj: data ČVS 2017, vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Další část faktorových analýz se zabývá slovenským případem, který vychází z průzkumu konaného společností Kantar. Sady otázek na jednotlivá témata jsou s českým případem velmi podobné, ale neshodují se na 100 %. Do první faktorové analýzy byly vloženy tyto proměnné, jejichž výroky souvisí s vyjádřením politické nespokojenosti. Úkolem bude zjistit, zda společně nevyjadřují některý z projevů politické nespokojenosti.

1. Většine politikům nezáleží na běžných lidech.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasí)
2. Většina politiků se stará pouze o zájmy bohatých a mocných.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasí)
3. Politici jsou hlavním problémem Slovenska.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasí)

¹⁴ Záporná hodnota u některé z proměnných ve faktorové zátěži je způsobena opačnou měřicí škálou. Proto je nutné hodnoty EFA posuzovat pouze v absolutních hodnotách. (Rabušic, Soukup & Mareš, 2019: 461)

4. Většina politiků je důvěryhodných.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasí)
po rekódování (1 rozhodně nesouhlasím - 1 rozhodně souhlasím)
5. Spokojenost s fungováním demokracie na Slovensku.
(1 velmi spokojený - 5 velmi nespokojený)
po rekódování (1 velmi nespokojený - 5 velmi spokojený)
6. Nezáleží na tom, kdo je u moci.
(1 velmi záleží na tom, kdo je u moci - 5 vůbec nezáleží na tom, kdo je u moci)
7. Koho lidé volí, může změnit hodně.
(1 velmi záleží na tom, koho lidé volí - 5 vůbec nezáleží na tom, koho lidé volí)
8. Hodnocení vlády za uplynulé čtyři roky.
(1 velmi spokojený - 5 velmi nespokojený)

Po vložení těchto proměnných do EFA nás v dialogovém okně bude zajímat především tabulka faktorové zátěže a také tabulka vlastních čísel¹⁵. Hodnoty faktorové zátěže nám navrhuje vytvořit dva nové komponenty – faktory, se kterými bychom měli dále pracovat, ale vyšly po prvním pokusu špatně, proto je nutné stejně jako u ostatních EFA použít metodu rotace *varimax*. Následná tabulka faktorových zátěží představila mnohem lepší výsledek, i tak ale bude potřeba některé proměnné vyhodnotit jako nevhodné pro další analýzu. Je to z toho důvodu, že po metodě rotace opět zasahují do druhého komponentu. Jedná se o proměnnou č. 7, která se objevila jak v prvním komponentu, tak i v tom druhém, a proto ji do další faktorové analýzy nevložíme. Komponent č. 1 obsahuje celkem pět proměnných což je pro další analýzu v pořádku. Problém však nastává u komponentu č. 2, který po odstranění proměnné č. 7 obsahuje pouze dvě proměnné. To bohužel pro další výzkum není ideální, a tak se bude muset odstranit celý tento komponent. Výsledkem v nové faktorové analýze bude pouze jeden komponent (viz tabulka faktorové zátěže č. 5) složený z pěti proměnných, které nám vyjadřují politickou nespokojenost. V rámci této EFA musely být rekódovány ještě proměnné č. 4 a č. 5, jelikož jejich hodnoty vykazovaly záporné hodnoty kvůli opačné škále. Novou proměnnou pojmenuje jako *politický cynismus*, jedná se totiž o projev politické nespokojenosti, „*kdy občané nedůvěřují politikům nebo politickému procesu jako celku.*“ (Cappella a Jamieson, 1997: 166; Lebedová, 2013: 50)

¹⁵ Jelikož se bude jednat pouze o jeden komponent vyjadřující politickou nespokojenost, bude hodnota variance nižší. Konkrétně jeden komponent vysvětluje pouze 41 % variability.

Tabulka 5 - Faktorová zátěž po rotaci varimax – politická nespokojenost SR

Výrok	Komponent 1	Komponent 2
Politický cynismus		
Většině politikům nezáleží na běžných lidech.		0,740
Většina politiků se stará pouze o zájmy bohatých a mocných.		0,728
Politici jsou hlavním problémem Slovenska.		0,696
Většina politiků je důvěryhodných.		0,485
Spokojenost s fungováním demokracie na Slovensku.		0,443

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IBM SPSS Statistics 25

Stejně jako u českého případu, tak i u toho slovenského provedeme faktorovou analýzu týkající se problematiky nativismu. Dalo by se říct, že proměnné a jejich výroky byly téměř shodné s českým případem, otázka ale je, jaké hodnoty u nich naměříme. Do faktorové analýzy vložíme tyto proměnné a jejich výroky:

1. Menšiny na Slovensku by se měly přizpůsobit slovenským zvykům a tradicím.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím)
2. Vůle většiny by měla vždy převažovat i na úkor práv menšin.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím)
3. Přistěhovalci jsou přínosem pro slovenskou ekonomiku.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím)
4. Přistěhovalci ohrožují slovenskou kulturu.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím)
5. Přistěhovalci zvyšují kriminalitu na Slovensku.
(1 rozhodně souhlasím - 5 rozhodně nesouhlasím)
6. Opravdový Slovák – Narodit se na Slovensku.
(1 velmi důležité - 5 zcela nedůležité)
7. Opravdový Slovák – Mít slovenské předky.
(1 velmi důležité - 5 zcela nedůležité)
8. Opravdový Slovák – Mluvit slovensky.
(1 velmi důležité - 5 zcela nedůležité)
9. Opravdový Slovák – Dodržovat slovenské zvyky a tradice.
(1 velmi důležité - 5 zcela nedůležité)

Faktorová analýza z těchto proměnných vyhodnotila při prvním pokusu celkem tři komponenty, jejichž hodnota variance udává cca 70 % případů. Musíme se rovněž podívat na hodnoty proměnných ve výstupu faktorové zátěže, ta ukázala, že těmito novými komponenty se proměnné vzájemně prolínají a bude tedy nutné provést opět metodu *rotace*. I po ní hodnoty vychází chybně a nemohou být dále interpretovány, je třeba provést EFA znovu. Nová EFA již nebude po předchozí kontrole obsahovat proměnnou č. 3. I když byla pouze v jednom komponentu, nezasahovala do ostatních, tak přesto ji zkusíme z další EFA vyloučit. Výsledek nové faktorové zátěže je mnohem příznivější, což jde vidět v tabulce č. 6. EFA vyhodnotila, že z těchto proměnných lze vytvořit dvě nové proměnné, jejichž hodnota variance (příloha č. 5) vyjadřuje dohromady 63 % případů, což je pro další analýzu dobré. Nové proměnné, které nám z výsledné EFA vyšly pojmenuje *faktor problému migrace*, vyjadřující problematiku týkající se přistěhovalců a menšin a druhá proměnná bude nazvána jako *národní identita*. Jednotlivé proměnné se totiž věnují problematice slovenských kořenů, dodržování tradic apod.

Tabulka 6 - Faktorová zátěž po rotaci varimax – nativismus SR

Výrok	Komponent 1	Komponent 2
Migrace		
Menšiny na Slovensku by se měly přizpůsobit slovenským zvykům a tradicím.	0,732	
Vůle většiny by měla vždy převažovat i na úkor práv menšin.	0,707	
Přistěhovalci ohrožují slovenskou kulturu.	0,835	
Přistěhovalci zvyšují kriminalitu na Slovensku.	0,867	
Národní identita		
Opravdový Slovák – Narodit se na Slovensku.		0,793
Opravdový Slovák – Mít slovenské předky.		0,829
Opravdový Slovák – Mluvit slovensky.		0,724
Opravdový Slovák – Dodržovat slovenské zvyky a tradice.		0,794

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Faktorové analýzy u obou případů (ČR a SR) vyhodnotily několik faktorů týkajících se politické nespokojenosti a otázky nativismu. Všechny tyto komponenty nyní sečteme

pomocí sčítací metody *Compute*¹⁶. Díky ní získáme součtový index těchto nových proměnných a budeme je moci využít v binární logistické regresi, která bude další částí této práce.

5. 2. 2. Binární logistická regrese

Druhou a nejpodstatnější částí této práce bude analýza problému politické nespokojenosti a nativismu prostřednictvím binární logistické regrese. Cílem je ověřit rozdíly mezi dvěma skupinami – voliči a voliči PRR – a pomocí této metody ověřit stanovené hypotézy. Proto, abychom ji mohli využít, tak je nutné, aby byly dodrženy určité náležitosti¹⁷. Naše závislá proměnná, v tomto případě volba politické strany, musí být binární. To znamená, že musí obsahovat pouze dvě kategorie, 1 a 0. V českém případě budeme muset rekodovat proměnnou *Kterou stranu volil do PS 2017* tak, aby jedna kategorie obsahovala stranu SPD a v druhé kategorii všechny politické strany, které se dostaly do Poslanecké sněmovny ČR. U slovenského případu toto provedeme úplně stejně. Nové proměnné budou mít pouze dvě kategorie a tím splníme první podmínku.

Následující podmínky se dotýkají převážně nezávislých proměnných. Nemohou být silně korelovány, přesněji se jedná o problém multikolinearity. SPSS nám tento problém pomůže detekovat pomocí párové korelace¹⁸. Nezávislé proměnné by měly být intervalové nebo dichotomické (např. pohlaví), ale nesmí být párové (jev měřen ve více časových úsecích). (Rabušic, Soukup & Mareš, 2019)

Jako závislou proměnnou jsme tedy zvolili rekódovanou proměnnou volby strany v českém i slovenském případě. Jako nezávislé proměnné použijeme ty, které nám vznikly z faktorové analýzy – politický cynismus, politická legitimita (pouze ČR), národní identita, problém migrace. Dále jako nezávislé proměnné uvedeme pohlaví, věk, vzdělání, velikost obce a kraj. U všech proměnných je před samotnou binární logistickou regresí provést kontrolu. V ní zkontrolujeme průměry, směrodatné odchylky nebo četnostní tabulky a vzájemné korelace. (Rabušic, Soukup & Mareš, 2019) Musíme rovněž definovat kategorické nezávislé proměnné, u kterých musíme ještě upřesnit, které hodnoty se mají určit jako ty srovnávací a především, aby je program v SPSS přeměnil na umělé tzv. dummy proměnné, se kterými se bude dále pracovat. V našem případě zvolíme jako srovnávací

¹⁶ Některé proměnné musely být nejdříve upraveny pomocí metody *Z-scores* a následně sečteny metodou *Compute*. Jednalo se především o proměnné, které měly různé hodnoty.

¹⁷ Tyto požadavky jsou náležitě přehledným způsobem vysvětleny v publikaci od autorů Rabušic, Soukup a Mareš (2019).

¹⁸ Hodnota korelace by neměla překročit 0,8.

kategorie nejnižší vzdělání, protože lidé s vyšším vzděláním jsou spíše voliči středopravicových stran. U proměnných uvedených jako kategorické, pak v regresi bude vynechána první kategorie, která bude sloužit jako srovnávací proměnná. Po tom všem se můžeme pustit do samotné analýzy. V analytické části bude důležité sledovat data z tabulky *kódování nezávislých proměnných do sad dummy proměnných* a tabulky *s regresními koeficienty z logistické regrese*. Protože jsme závislou proměnnou rekódovali na dvě kategorie, tak z tohoto důvodu je velká část případů uvedena jako chybějící (v obou případech se jedná cca o 50 % případů) a to může mít důsledek i na následnou interpretaci jevu. Nakonec se musí zkontrolovat celkový test logistické regrese¹⁹, podle něj se pozná, zdali má vůbec regresní analýza smysl.

5. 2. 3. Kontingenční tabulka

Pro politickou participaci občanů v České republice a na Slovensku byla zvolena metoda kontingenčních tabulek. Cílem bude určit statisticky významné vztahy mezi závislou proměnnou, kterou budou zastupovat proměnné vyjadřující politickou participaci a nezávislými proměnnými (použité již v logistické regresi).

Pro Českou republiku budou testovány následující proměnné:

1. Účastnil/a se voleb do PS v říjnu 2017? (*1 ano - 2 ne*)
2. Je členem/členkou – politická strana (*1 ano - 2 ne*)
3. Zájem o politiku (*1 velmi - 4 vůbec ne*)
4. Byl/a kontaktován/a během volební kampaně. (*1 ano - 2 ne*)

Pro Slovensko budou testovány tyto proměnné:

1. Zájem o politiku (*1 velmi se zajímá - 4 vůbec se nezajímá*)
2. Účastnil/a se voleb do NRSR v únoru 2020 (*1 ano - 2 ne*)
3. Do jaké míry sledujete politiku v médiích?
(*1 velmi podrobně - 4 vůbec nesleduji*)

¹⁹ Celkový test logistické regrese je složen z hodnoty Chi-kvadrátu, df a hodnoty signifikace.

6. Analytická část

Tato poslední část se bude zabývat daty, které byly získány v binární logistické regresí. Budou zde představeny dvě tabulky, jedna se věnuje případu České republiky a druhé slovenskému případu. Obě tabulky obsahují všechny nezávislé proměnné, u nichž se snažíme vysvětlit poměr šancí souvislostí s naší závislou proměnnou.

U obou případů začneme kontrolou zmíněných hodnot v předchozí kapitole. Tabulka č. 7 představuje první logistickou regresí. Bude nás zajímat sloupec hodnot regresních koeficientů, díky kterým poznáme, jestli respondenti v jednotlivých kategoriích volili spíše SPD nebo ostatní politické strany.

Prvně se podíváme na proměnné vytvořené pomocí EFA, jedná se o první čtyři řádky. Zkontrolujeme nejdříve sloupec poměru šancí, jestli mají vůbec tyto proměnné vliv na závislou proměnnou. Největší vliv bude mít na volbu strany proměnná *politická legitimita* vyjadřující například spokojenost s fungováním vlády a proměnná *národní identita*. Jejich hodnoty významně přesahují 1, dokonce se blíží spíše hodnotě 2. Bohužel proměnné *politický cynismus* a *migrace* mají poměr šancí velmi nízký a jejich interpretace by mohla být dál zavádějící. Navíc hodnoty regresních koeficientů jsou záporné a to znamená, že bude vyšší šance volby jiné politické strany. Na základě těchto úvah bychom mohli částečně potvrdit stanovené hypotézy. Lidé kritizující politickou legitimitu v zemi budou spíše volit PPR strany než jakoukoli jinou a také budou volit PPR strany, protože mají silný národovecký postoj. Je ale potřeba zmínit, že statistická významnost u těchto proměnných je velmi nízká a u většiny z nich převládá signifikance nad hodnotou 0,05. Proto by nebylo vhodné, aby tyto proměnné byly klasifikovány jako podstatné pro ověření hypotéz. U tématu migrace je toto kvůli výsledným hodnotám těžké posoudit, je také nutné podotknout, že v předvolební kampani téma migrace využívalo více stran než téma národní identity.

Nyní se budeme věnovat proměnné *pohlaví*, která má na základě analýzy vliv na závislou proměnnou. U pohlaví je hodnota *regresního koeficientu* -0,569 a to nám říká po dílčích výpočtech, že tato proměnná bude mít spíše vliv na volbu jiné politické strany. Další proměnnou je *věk*. Sloupec regresních koeficientů vykazuje nízké hodnoty a navíc záporné. Regresní koeficienty jsou všechny kladné a jejich hodnoty jsou velmi kolísavé, ale postupně s rostoucím věkem hodnota klesá. Jelikož jsme kategorii 18–24 let označili jako srovnávací, předpokládáme, že tato kategorie bude volit spíše některou z jiných politických stran. Všechny hodnoty v sloupci regresních koeficientů jsou záporné a to znamená, že bude větší šance, aby tito voliči spíše dali hlas jiné straně než SPD.

Pokud se navíc podíváme na sloupec poměru šancí, tak zde jsou hodnoty silně pod 1, což naznačuje, že tato proměnná nebude mít na volbu strany vliv a také hodnota signifikance je velmi nízká a pro další interpretaci není vhodná.

Další zkoumanou proměnnou je velikost obce. Opět zkontrolujeme jako první sloupec poměru šancí, který nám vyhodnotil jako vhodné tři kategorie. Jde o kategorie obcí 2 000 - 14 999, 15 000 - 29 999 a 30 000 - 79 000. Hodnoty ostatních kategorií jsou záporné, a proto by nebylo vhodné je dále interpretovat. Při porovnání hodnot ve sloupci regresních koeficientů vidíme, že tato čísla nejsou příliš vysoká a nejspíše nebudou mít značný vliv na volbu strany. Rovněž i u této proměnné je statistická významnost nad hodnotou 0,05 a vztah mezi proměnnými nebude podstatný.

Nakonec se budeme věnovat proměnné *vzdělání*, zde se jedná o čtyři kategorie. První kategorie (neúplné vzdělání) byla vynechána, funguje jako srovnávací. U dalších dvou kategorií jsou hodnoty regresních koeficientů nad hodnotou 1, ale u poslední kategorie (vysokoškolské vzdělání) se pohybuje spíše k 0 a její hodnota je záporná, volba strany SPD v této kategorii bude méně pravděpodobná, spíše nulová. Pro nás tedy budou zajímavější zbylé dvě kategorie (střední bez maturity a střední s maturitou). Regresní koeficienty jsou velmi vysoké, nejvyšší hodnotu má kategorie s maturitou. Tato hodnota bude mít rovněž největší vliv na naši závislou proměnnou. Vyučení bez maturity také silně ovlivňuje volbu strany. Řekněme, že s rostoucím vzděláním klesá šance volby pravicových populistických stran. Tím bychom mohli potvrdit část druhé hypotézy, že *lidé s nižším vzděláním budou spíše volit PPR strany*.

Tabulka č. 7 - Tabulka s regresními koeficienty – Česká republika

Tabulka s regresními koeficienty – ČR	
proměnná	regresní koeficient
politický cynismus	-0,428**
politická legitimita	0,685^
migrace	-0,752**
národní identita	0,467*
pohlaví	-0,656^
vzdělání	
vzdělání neúplné	
vzdělání střední bez maturity	0,713^
vzdělání střední s maturitou	1,327*
vysokoškolské vzdělání	0,155^
věk	
18-24 let	
25-34 let	-0,945*
35-44 let	-0,083*
45-54 let	-1,272*
55-64 let	-0,597*
65+ let	-1,152*
velikost obce	
do 799 obyv.	
800 - 1 999 obyv.	-0,499*
2 000 - 4 999 obyv.	0,416*
5 000 - 14 999 obyv.	0,067*
15 000 - 29 000 obyv.	0,212*
80 000 - 999 999 obyv.	0,552*
80 000 - 999 999 obyv.	0,1*
1 mil. a více	-0,937*
počet případů N	205

Zdroj: data ČVS 2017; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Statistická významnost: ^p<0,1, * p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Druhá tabulka (tab. č. 8) binární logistické regrese náleží případu Slovenska. Stejně jako u ČR byly nejdříve zkontrolovány všechny nezávislé proměnné a závislá proměnná. Kategorie se od českého případu trochu liší, ale interpretovány budou velmi podobně. Začneme vytvořenými součtovými indexy z faktorové analýzy, jedná se o první

tři proměnné. Regresní koeficienty proměnných *migrace* a *politického cynismu* vychází v záporných hodnotách, což naznačuje, že u nich nebude tak velká šance volby PRR stran. Co se týče hodnot statistické významnosti, tak u těchto dvou proměnných je statistická významnost v pořádku. Proměnná *národní identita* je ale pro další analýzu statisticky nevýznamná. Hodnota je totiž 0,3 a to pro další interpretaci není vhodné.

Další testovanou nezávislou proměnnou je *pohlaví*. U této proměnné je poměr šancí vysoký, má hodnotu 1,3, a proto bychom ji mohli dále prozkoumat. U čeho je ale potřeba pozor, je sloupec statistické významnosti *Sig.* Zde musíme zkontrolovat vliv na hladině významnosti 5 % a podle hodnoty skoro 0,2 je patrné, že pohlaví nebude mít vliv a jejich vztah nebude statisticky významný. Tato proměnná nebude dále rozebírána.

Třetí proměnnou je *věk*, který je rozdělen do pěti věkových kategorií. U proměnných je poměr šancí i regresní koeficient velmi vysoký. U regresního koeficientu jsou navíc hodnoty kladné a budou mít vliv na volbu PPR stran. O poslední kategorii 60+ je hodnota signifikance 0,2, proto nebude dále komentována. Šance volby strany PRR je nejvyšší u kategorie ve věku 30 až 39 let a s rostoucím věkem pomalu klesá. Věk má tedy vliv na rozhodování mezi populistickými a ostatními demokratickými stranami.

U posledních dvou proměnných – *redukované vzdělání* a *velikost obce* nebude možné vysvětlit jejich vliv na závislou proměnnou. Je to z toho důvodu, že hodnoty signifikance jsou velmi u většiny proměnných vysoké a byla by zde velká pravděpodobnost v udělení chyby při jejich interpretaci. Ve vzdělání je pouze jedna kategorie, která bude mít vliv na volbu strany. Pravděpodobnost, že volič dá hlas PRR straně je u kategorie střední s maturitou. U ní je hodnota signifikace v pořádku, stejně jako poměr šancí a regresní koeficient.

Je patrné, že výsledky u slovenského případu nebyly tak statisticky významné jako u České republiky. Přesto se dá potvrdit hypotéza č.3, podle které s rostoucím vzděláním klesá pravděpodobnost volby PRR strany. V případě Slovenska lidé s vysokoškolským vzděláním dají hlas spíše jiné politické straně. Lidé s maturitou naopak dají pravděpodobněji hlas právě populistům. Věk je také významnou proměnnou pro volbu strany. Analýza ukázala, že nejvyšší šancí pro získání hlasů mají populisté u lidí mezi 30 až 39 roky. Co se týče proměnných vytvořených pomocí EFA, tak proměnná *národní identita* nevyšla jako statisticky významná a nebyla ani dále komentována. Naopak signifikantně v pořádku vyšla proměnná *migrace* a *politický cynismus*. Bohužel u těchto proměnných vyšel záporný koeficient záporný a další dvě hypotézy o politické nespokojenosti a národovectví nemůže být potvrzena.

Tabulka č. 8 - Tabulka s regresními koeficienty – Slovensko

Tabulka s regresními koeficienty – SR	
proměnná	regresní koeficient
migrace	-0,289*
národní identita	0,182^
politický cynismus	-0,733**
pohlaví	0,292^
věk	
věk 18–29 let	
věk 30–39 let	2,046**
věk 40–49 let	1,336**
věk 50–59 let	1,309**
věk 60 a více let	0,497^
vzdělání	
bez vzdělání	
základní	-18,219^
střední bez maturity	-0,335^
střední s maturitou	1,261***
vysokoškolské vzdělání	0,467^
velikost obce	
do 1 000 obyvatel	
1 001 - 5 000 obyvatel	-0,682^
5 001 - 20 000 obyvatel	0,168^
20 001 - 100 000 obyvatel	0,267^
100 001 - a více obyvatel	0,236^
počet případů N	565

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IBM SPSS Statistics 25
 Statistická významnost: ^p<0,1, * p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Poslední část analytické části se bude zabývat politickou participací občanů. Tato část byla provedena formou kontingenčních tabulek, protože jednotlivé proměnné týkající se politické participace nejsou sloučeny do jednoho faktoru. Bude zde představena sada kontingenčních tabulek vysvětlující vliv jednotlivých faktorů užitých už v binární logistické regresi na politickou participaci.

U případu ČR byly testovány celkem čtyři závislé proměnné. U první proměnné *Účast ve volbách v roce 2017* nejdříve zjistíme, jestli jsou všechny testy významnosti v pořádku a také zdali můžeme pokračovat v další interpretaci. U této proměnné nebude vhodné dále interpretovat vztah s nezávislou proměnnou *pohlaví*, *velikost obce*, jelikož nejsou statisticky významné, a navíc nebyly v pořádku korelační koeficienty. Proto se budeme věnovat pouze *vzdělání* a *věku*. Dá se konstatovat, že s vyšším vzděláním se respondenti účastní voleb více než lidé základním nebo středním vzděláním bez maturity. Adjustovaná rezidua ale naznačují, že mezi touto proměnnou se závislou proměnnou není žádný významný rozdíl oproti očekávaným hodnotám. To samé bychom mohli konstatovat dále u věku. U toho lze pozorovat, že mnohem více se účastní lidé nad 35 let a procento účasti se drží nad 65 %. Pro účast ve volbách měl tedy vliv pouze věk a vzdělání.

Tabulka č.9 - Participace ČR – Účastnil se voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017

Účastnil se voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017		
sociodemografická proměnná	odpověď: ANO	odpověď: NE
vzdělání		
neúplné	47,5 %	52,5 %
střední bez maturity	57,5 %	42,5 %
střední s maturitou	74,2 %	25,8 %
vysokoškolské vzdělání	84,6 %	15,4 %
věk		
18-24	50,3 %	49,7 %
25-34	58,8 %	41,2 %
35-44	69,1 %	30,9 %
45-54	66,5 %	33,5 %
55-64	67,1 %	32,9 %
65+	74,3 %	25,7 %

Zdroj: data ČVS 2017; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Další proměnná se týká členství v některé z politických stran. U této proměnné budeme dále komentovat pouze nezávislé proměnné *věku* a *volby strany*, u ostatních proměnných vyšly testy statisticky nevýznamné a nebudou zde dále zmiňovány. Proměnná *věk* nám říká, že většina respondentů tohoto průzkumu není v žádné politické straně, většinou se záporná odpověď pohybuje okolo 97–99 %. Dohromady je členem v politické straně pouze 65 respondentů a členství stoupá s věkem. Nejvíce členů v politické straně je od 45 let a výše. U kategorie 18–24 let není žádný respondent členem. Druhá proměnná *volba strany v roce 2017* ukázala, že lidé, kteří volili stranu SPD, nejsou členem jejich volené strany.

Tabulka č. 10 - Participace ČR – Členem politické strany

Členem politické strany		
sociodemografická proměnná	odpověď: ANO	odpověď: NE
volba strany v roce 2017		
ostatní úspěšné strany	3,70 %	96,9 %
SPD	0 %	100 %
věk		
18-24	0 %	100 %
25-34	1,6 %	98,4 %
35-44	0,6 %	99,4 %
45-54	2,4 %	97,6 %
55-64	2,7 %	97,3 %
65+	6,4 %	93,6 %

Zdroj: data ČVS 2017; vlastní zpracování v programu IBM SPSS Statistics 25

To, jací lidé se zajímají o politiku ukáže následující kontingenční tabulka. U proměnné *pohlaví* jsou data statisticky významná. Adjustovaná rezidua naznačují, že zde nalezneme významný rozdíl nad očekávané hodnoty. Tyto hodnoty jsou u odpovědi „*docela*“ a „*jen trochu*.“ O politiku se celkově zajímají více muži než ženy, u některých odpovědí je tento rozdíl i o 10 %. Vztah mezi zájmem o politiku a *vzděláním* je také velmi zajímavý. Opět jsou zde k vidění výkyvy adjustovaných reziduí nad očekávané hodnoty. Zájem o politiku nejvíce nejeví lidé se středním vzděláním bez maturity a nejvíce se zajímají lidé s maturitou. Tyto dvě kategorie jsou v tomto průzkumu nejpočetnější. Nejméně lidí nejeví zájem o politiku s vysokoškolským vzděláním, podílově se zde jedná totiž o 9 % respondentů. Co se týče proměnné *velikosti obcí*, i když jsou výsledky tohoto vztahu statisticky významné, tak jsou hodnoty u jednotlivých kategorií velmi podobné. Převažuje spíše malý zájem o politiku. Velikost obce/města pro respondenty není podstatným faktorem pro to, aby se zajímali více o politiku. S *věkem* je to velmi podobné, v této kategorii ale spíše převládá neutrální postoj. Po zhlédnutí jednotlivých podílů v kategoriích je patrné, že nejméně se zajímají o politiku lidé do 34 let. Poslední nezávislou proměnnou je *volba strany*, a to buď SPD nebo nějaká z ostatních stran. Jelikož u kategorie ostatních stran jde o velmi velký vzorek oproti voličům SPD, bude složitější tento výsledek interpretovat. Jak je ale z výsledků patrné, tak opět převládají spíše neutrální odpovědi a respondenti nejeví přílišný zájem o politiku.

Tabulka č. 11 - Participace ČR – Zájem o politiku

Zájem o politiku				
sociodemografická proměnná	velmi	docela	jen trochu	vůbec ne
pohlaví				
muž	6,4 %	32,2 %	40,7 %	20,7 %
žena	3,2 %	19,2 %	51,7 %	25,5 %
vzdělání				
neúplné	2,7 %	16,8 %	38,9 %	41,6 %
střední bez maturity	3,5 %	20,2 %	50,8 %	25,4 %
střední s maturitou	3,9 %	28,2 %	49 %	19 %
vysokoškolské vzdělání	11,7 %	39,7 %	39,7 %	8,9 %
velikost obce				
do 799 obyvatel	6,9 %	20,2 %	43,8 %	29,2 %
800 - 1 999 obyvatel	2,5 %	19,9 %	50 %	27,5 %
2 000 - 4 999 obyvatel	6,4 %	27,2 %	48,1 %	18,4 %
5 000 - 14 999 obyvatel	3,9 %	28,5 %	39,4 %	28,2 %
15 000 - 29 000 obyvatel	4,1 %	22,6 %	51,8 %	21,4 %
30 000 - 79 999 obyvatel	4,1 %	24,8 %	50,4 %	20,7 %
80 000 - 999 999 obyvatel	6,2 %	26,6 %	40,8 %	26,3 %
1 mil. a více obyvatel	5,5 %	33,2 %	44,9 %	16,4 %
věk				
18-24	3,8 %	11,3 %	42,5 %	42,5 %
25-34	4,5 %	17,4 %	45,3 %	32,8 %
35-44	4,6 %	20,4 %	56,5 %	18,5 %
45-54	4,1 %	28 %	47,1 %	20,7 %
55-64	4,3 %	31,2 %	47,9 %	16,6 %
65+	7,4 %	40 %	37,6 %	14,9 %
volba strany v roce 2017				
ostatní úspěšné strany	6 %	36,8 %	48,3 %	8,8 %
SPD	11,3 %	26,9 %	49,4 %	12,5 %

Zdroj: data ČVS 2017; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Poslední proměnnou vyjadřující formu participace je, zdali bych respondent osloven některou z politických stran během předvolební kampaně. U této proměnné bude statisticky významná pouze *velikost obce* a *vzdělání*. Nejméně osloveni byli respondenti s neúplným vzděláním, a naopak nejvíce lidé se středoškolským vzděláním s maturitou. U této proměnné je interpretace poněkud složitější, protože při oslovování potenciálních voličů většinou dobrovolník strany nezná dopředu vzdělání kolemdoucího, čeho si naopak může všimnout více, je věk. Z výsledku kontingenční tabulky je ale patrné, že osloveno bylo v každé

kategorii okolo 20 % respondentů. Přičemž nejvíce jsou dotazováni starší lidé nad 55 let a lidé mezi 25–34 lety.

Tabulka č. 12 - Participace ČR – Kontaktován během volební kampaně

Kontaktován během volební kampaně		
sociodemografická proměnná	odpověď: ANO	odpověď: NE
vzdělání		
neúplné	12,7 %	87,3 %
střední bez maturity	18,1 %	81,9 %
střední s maturitou	22,4 %	77,6 %
vysokoškolské vzdělání	25,8 %	74,2 %
velikost obce		
do 799 obyvatel	15,5 %	84,5 %
800 - 1 999 obyvatel	19,2 %	80,8 %
2 000 - 4 999 obyvatel	12,1 %	87,9 %
5 000 - 14 999 obyvatel	19,8 %	80,2 %
15 000 - 29 000 obyvatel	18,5 %	81,5 %
30 000 - 79 999 obyvatel	22,3 %	79,5 %
80 000 - 999 999 obyvatel	20,5 %	72,1 %
1 mil. a více obyvatel	19,9 %	80,1 %

Zdroj: data ČVS 2017; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

V České republice má na míru participace největší vliv vzdělání a věk. Pro voliče SPD podle tohoto průzkumu není například podstatné, aby byli členem politické strany, tedy i SPD. Zájem o politiku je průměrný, stejně jako u jiných kategorií. Vybrané formy politické participace nejsou pro voliče strany SPD dle tohoto průzkumu podstatné. Na základě této analýzy lze potvrdit, že s rostoucím vzděláním stoupá zájem participovat v občanském životě, a naopak lidé s nižším vzděláním participují minimálně.

Druhá série politické participace se věnuje slovenským voličům. První proměnnou týkající se politické participace je *zájem o politiku*. Ten je hodnocen na škále 1 až 4, kdy 1 znamená velký zájem a 4 žádný zájem. Při kontrole všech nezávislých proměnných ve vztahu se závislou proměnnou bylo zjištěno, že nezávislá proměnná *volba politické strany* má vysokou statistickou významnost a to značí, že další interpretace by nebyla správná, a proto nebude dále komentována. První proměnná *vzdělání* ukazuje, že nejvyšší zájem o politiku mají lidé se středoškolským vzděláním a zájem u nich dosahuje téměř 50 % respondentů. Velký zájem je i u respondentů se středním vzděláním bez maturity, ale zároveň je u této kategorie i vysoký podíl nezájmu. Naopak nejméně se o politiku

zajímají lidé s neúplným vzděláním nebo se základním vzděláním²⁰. Co se týče *pohlaví*, tak ženy jeví menší zájem o politiku než muži, a to skoro u 65 % žen, proto jsou zde velmi statisticky významná adjustovaná rezidua. Při pohledu na další proměnnou *velikost obce* je patrné, že nebude mít zásadní vliv na závislou proměnnou, neboť procentuální rozložení je velmi podobné a nízký zájem o politiku jeví v každé kategorii okolo 30 % respondentů. U věku je to následovně, s rostoucím věkem roste zájem a nejvyšší je u kategorie 65+. Nejnižší zájem jeví lidé do 29 let.

Tabulka č. 13 - Participace SR – Zájem o politiku

Zájem o politiku				
sociodemografická proměnná	velmi	docela	jen trochu	vůbec ne
vzdělání				
neúplné	0 %	0 %	66,7 %	33,3 %
základní	6,6 %	25,5 %	41,5 %	26,4 %
střední bez maturity	9,5 %	43,3 %	27,8 %	19,4 %
střední s maturitou	8,8 %	46,2 %	30,9 %	14,2 %
vysokoškolské vzdělání	17,7 %	49,7 %	22,1 %	10,5 %
pohlaví				
muž	14 %	49,3 %	22,5 %	14,2 %
žena	7,1 %	38,7 %	36,2 %	18 %
velikost obce				
do 1000 obyvatel	14,4 %	36,6 %	30,1 %	19,2 %
1 001 - 5 000 obyvatel	7,2 %	41,4 %	30 %	21,4 %
5 001 - 20 000 obyvatel	10,8 %	52,4 %	25,3 %	11,4 %
20 001 - 100 000 obyvatel	8,8 %	45,1 %	32,6 %	13,6 %
100 001 a více obyvatel	15 %	43,3 %	28,3 %	13,4 %
věk				
18-29	5,8 %	35,3 %	30,1 %	28,9 %
30-39	8,9 %	47,6 %	25,7 %	17,8 %
40-49	6,8 %	45,3 %	33,2 %	14,7 %
50-59	9,4 %	49,1 %	29,6 %	11,9 %
60+	16,7 %	42,5 %	30 %	10,8 %

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

To, jaký faktor ovlivnil rozhodnutí voličů účastnit se voleb, ukáže následující tabulka (č. 15). Komentovat nebudeme pouze nezávislou proměnnou volba strany, protože u ní vyšla

²⁰ Je nutné podotknout, že následující interpretace jsou vždy v souladu s podílem rozložení v jednotlivých kategoriích, protože i ty jsou početně rozdílné.

hodnota signifikance jako statisticky nevýznamná. Vzdělání má vliv na účast ve volbách, data ukazují, že v každé kategorii se účastnilo alespoň 60 % respondentů, přičemž účast ve volbách se zvětšovala s vyšším vzděláním. Kategorie bez vzdělání má 100 % účast, je to ale dáno tím, že byli dotazováni pouze tři respondenti. Co se týče pohlaví, tak to nemá značný vliv na účast. Podílově se jedná o zhruba stejné procento žen i mužů, kteří k volbám dorazí. To, kolik má respondent let, má do značné míry vliv na účast ve volbách. Lidí s rostoucím věkem přišlo do volební místnosti více než voličů do 29 let. A také u této kategorie je neúčast nejvyšší a dosahuje 40 %. Stejně jako u pohlaví, velikost města/obce nemá značný vliv na účast ve volbách.

Tabulka č. 14 - Participace SR – Účast ve volbách do NR SR v roce 2020

Účast ve volbách NR SR v roce 2020		
sociodemografická proměnná	odpověď: ANO	odpověď: NE
vzdělání		
neúplné	100 %	0 %
základní	58,9 %	41,1 %
střední bez maturity	72,6 %	27,4 %
střední s maturitou	77,6 %	22,4 %
vysokoškolské vzdělání	87,6 %	13,3 %
velikost obce		
do 1000 obyvatel	82,5 %	17,5 %
1 001 - 5 000 obyvatel	71,5 %	28,5 %
5 001 - 20 000 obyvatel	79,3 %	20,7 %
20 001 - 100 000 obyvatel	80,7 %	19,3 %
100 001 a více obyvatel	65,6 %	34,4 %
věk		
18-29	59,4 %	40,6 %
30-39	75,8 %	24,2 %
40-49	77,2 %	22,8 %
50-59	79,1 %	20,9 %
60+	83,6 %	16,4 %

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Poslední zkoumanou proměnnou politické participace je sledování politiky formou různých médií (internet, televize, noviny). Zde byla porovnávána také sada nezávislých proměnných stejně jako u ostatních forem participace. Komentována nebude opět proměnná volby strany, jelikož její test významnosti a korelační koeficienty vyšly nad hodnotu 0,05. Zájem o sledování politiky roste s vyšším vzděláním, nejvíce se zajímají lidé s maturitou nebo vysokoškolským titulem. Naopak nejméně lidé se základním vzděláním.

Další proměnnou bylo *pohlaví*. U ní nám vyšel už významnější rozdíl mezi ženami a muži, s tím že muži sledují politiku více než ženy. Nejspíše je to dáno tím, že ženy mají často jiné povinnosti, především v domácnosti a čas na tuto aktivitu proto klesá. A co se týče věku, tak mladí lidé do 29 let politické dění moc nesledují, nejpočetnější skupinou zde byla opět kategorie 60 a více let. Nejnižší zájem o tuto aktivitu mají lidé mezi 50-59 roky.

Tabulka 15 - Participace SR – Sledování politiky v médiích

Sledování politiky v médiích				
sociodemografická proměnná	velmi	docela	jen trochu	vůbec ne
vzdělání				
neúplné	0 %	100 %	0 %	0 %
základní	1,8 %	19,3 %	57,8 %	21,1 %
střední bez maturity	5,1 %	29,6 %	53 %	12,3 %
střední s maturitou	4 %	31,9 %	54,1 %	10,1 %
vysokoškolské vzdělání	5,5 %	33,1 %	53 %	7,2 %
pohlaví				
muž	6,9 %	35,6 %	48,8 %	8,8 %
žena	2,5 %	25,6 %	58,2 %	13,7 %
velikost obce				
do 1000 obyvatel	6,8 %	30,8 %	51,4 %	11 %
1 001 - 5 000 obyvatel	2,4 %	31,4 %	49,3 %	16,9 %
5 001 - 20 000 obyvatel	6,6 %	24 %	61,7 %	7,8 %
20 001 - 100 000 obyvatel	2,9 %	31,3 %	56,6 %	9,2 %
100 001 a více obyvatel	7,1 %	34,6 %	50,4 %	7,9 %
věk				
18-29	1,2 %	16,8 %	58,4 %	23,7 %
30-39	2,6 %	28,3 %	58,1 %	11 %
40-49	2,1 %	24,6 %	63,4 %	9,9 %
50-59	6,9 %	34,6 %	52,8 %	5,7 %
60+	7,9 %	41,2 %	42,6 %	8,2 %

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Závěr

Radikální pravicový populismus je častým fenoménem politických scén jak na evropském kontinentu, tak i jinde ve světě. Cas Mudde považuje tento koncept za hrozbu pro liberální demokracii. Rovněž dodává, že rozdíly mezi západoevropskými politickými stranami a těmi východoevropskými se v tomto ohledu stírá a je vhodnější na ně nahlížet stejným metrem. Tato práce se zabývala státy ve východní Evropě. V české republice se přední politologové již několik let aktivně zabývají konceptem populismu. To samé ale nelze říct o Slovensku, zde chybí velmi kvalitní analýzy, které by definovaly současnou populistickou rétoriku v zemi.

Cílem bylo zjistit, které faktory ovlivňují voliče PPR stran a které je naopak neovlivňují. Obecně práce potvrdila některé známé závěry pro tyto dva regiony. Jedná se například o obecný profil voliče, pomocí kterého ho lze identifikovat jako příznivce PRR strany. Potvrdily se úvahy o vlivu vzdělání nebo úrovně politické nespokojenosti na volbu strany. U obou případů to však nebylo zela shodné. U českého případu byly tyto výsledky velmi dobře interpretovatelné a v tomto případě jsem došla k závěru, že volbu politické strany, a především SPD ovlivňuje několik faktorů. Co se týče tématu národovectví a ověření stanovené hypotézy č. 1, tak byla potvrzena pouze částečně. Téma migrace totiž nebylo vůbec možné kvalitně interpretovat. Národní identita šla interpretovat snáze a u ní lze částečně potvrdit, že má vliv na volbu politické strany. Zcela nejvíce a také nejlépe lze vysvětlit vztah s proměnnou vzdělání. Voliči SPD budou mít častěji neúplné nebo středoškolské vzdělání bez maturity, čímž také potvrzujeme informace zmíněné v teorii obecného profilu voliče PRR strany a také stanovenou hypotézu č. 3. Co se týče projevů politické participace, tak například voliči SPD nejeví moc velký zájem o politiku. Většina respondentů uvedla, že není členem žádné z politické stran, ani členem SPD. Problémy s interpretací tuto práci provázely bohužel poněkud často. Je to zejména z toho důvodu, že průzkum neměl tak silný vzorek respondentů volících ve volbách 2017 stranu SPD. Nicméně i tak lze stanovit závěr u českého případu. Lidé s velkým národoveckým postojem, zájmem o ochranu českého občanství a tradic se projevuje nejvíce právě u voličů SPD. Co se týče politické legitimacy, tak nespokojení občané budou spíše volit populistickou stranu než jakoukoli jinou, a navíc jejich vzdělání bude nízké. Tímto lze potvrdit hypotézu č. 2, která se věnovala politické nespokojenosti v souvislosti se vzděláním. Občané s vyšším vzděláním dají hlas demokratičtější straně s ne tak extrémní národoveckou rétorikou.

U Slovenska byl problém s interpretací o něco vážnější. Vliv na volbu strany – SME RODINA nebo Kotlebovci – ĽSNS byl možný pouze u proměnné *věk*. Šance, že volič dá hlas jedné z těchto stran byla nejvyšší u věkové kategorie 30–39 let a s rostoucím věkem o něco klesla. Bohužel u součtových indexů našich faktorů nebylo možné určit vliv a poměr šancí, statistická významnost byla u proměnné *migrace* a *politický cynismus* v pořádku, nicméně hodnoty regresních koeficientů byly záporné. To pro tuto práci znamená nepotvrzení stanovených hypotéz o *politické nespokojenosti* a *národovectví*. Posledním tématem zkoumaným u slovenských občanů je participace. U té analýza ukázala, že nezávislá proměnná volby strany neměla statistický význam v žádné z vybraných kategorií. Proto bylo i provedeno sloučení proměnných do jedné proměnné *participace*, u níž byl také vztah s nezávislou proměnnou *volby politické strany* jako statisticky nevýznamný. Největší vliv na participaci na Slovensku má vzdělání a věk. Čím vyšší má volič věk a čím vyšší vzdělání má, tím více jeví zájem o účast v politickém dění. Mají větší zájem o sledování politiky prostřednictvím různých forem a také se více účastnili voleb do Národní rady Slovenské republiky v únoru 2020.

Co se týče použité literatury, tak z obecného hlediska teorie měly největší přínos publikace Case Muddeho. Je jedním z mála odborníků, který se tímto konceptem zabývá tak dlouho. Jeho myšlenky se daly využít při utváření obecného rámce populismu i při tvorbě radikálně pravicového populismu. Dále pak velký přínos v rámci teorie měla publikace *The Oxford Handbook of Populism* (2017). Tato kniha shromažďuje nejkvalitnější práce odborníků na koncept populismu. Nalezneme v ní přehledný rámec různých přístupů a analýz zabývajících se konkrétními případy. Pro analyzované případy – Česká republika a Slovensko – byla literatura rovněž velmi kvalitní. Těmto regionům se velmi podrobně zabývala dvojice autorů Havlík, Pinková (2012), kteří vytvořili ve spolupráci s dalšími autory publikací mapující rozvoj populismu v postkomunistických evropských státech. Případem Slovenska se zabývá například Petr Spáč (2012), který se věnuje vzestupu populismu od rozpadu Československa až do roku 2012. Bohužel od tohoto roku pak chybí ucelená a kvalitní literatura věnující se současné politické situaci na Slovensku, to samé lze konstatovat i o případě České republiky. Dále je nutné upozornit, že na Slovensku chybí rovněž kvalitní průzkumové šetření, které by bylo přístupné pro veřejnost a odborníky zabývajících se různými politickými problémy. Slovenský politický systém je velmi zajímavý a pestrý, bohužel protkaný korupcí a návazností na mafii. To však nebrání tomu výzkumu slovenské politiky, ba naopak by to bylo velkým přínosem pro studium politologie. Historie politického systému je podrobně vysvětlena až do nástupu Roberta Fica na post

premiéra, ale téma populismu je okomentováno převážně jen za Mečiarovi vlády v 90. letech a novější publikace s tímto tématu chybí.

Pro další výzkum radikálně pravicového populismu by byla vhodná podrobnější analýza současných českých a slovenských politických stran s prvky PRR. Pro oba regiony je potřeba vytvořit lepší reprezentativní vzorek respondentů, aby byly výsledky lépe interpretovatelné pro další části výzkumu. Politická nespokojenost, migrace nebo takto socioekonomický status by mohly být dobrými faktory pro výzkum populismu v České republice a na Slovensku. Jiná analýza by se mohla zabývat například popularitou PRR stran mezi mladými voliči, kteří nemívají ještě ucelený názor na politickou situaci a bývají tak často velmi ovlivnitelní.

Prameny a literatura

Literatura

Albertazzi, D., McDonnell, D. (Eds.). (2008). *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Akkerman, A., Mudde, C., Zaslove, A. (2014). How Populist Are the People? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political Studies*, 47(9), 1324-1353.

Abts, K., Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political Studies*, 55, 405-424.

Bendl, T., Bořil, V. & Suchánek, J. (2020). Populismus, migrace a virtuální svět. *Geografické rozhledy*, 29(5), 8-11.

Bláha, P., Maškarinec, P. (2016) Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě do parlamentu. *Politics in central Europe*, 25(12), 45-66.

Boček, J. (2016). Více přímé demokracie: čeká nás polarizace společnosti a oslabení parlamentu? *iRozhlas.cz*. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prima-demokracie-referendum-okamura-hnuti-ano-babis-kscm_1711160800_jab

Bureš, J. (Eds.). (2013). *Česká demokracie po roce 1989*. Praha: Grada.

Cabada, L. (2016). Český stranický systém v roce 2016: personalizační tendence, populismus a anti-politické přístupy. *Politics in central Europe*, 25(12), 67-76.

Canovan, M. (1999). Trust the people! Populism and the two faces of democracy. *Political studies*, 47(1), 2-16.

Canovan, M. (1984). People Politicians and Populism. *Government and Opposition*, 19(3), 312-327.

Canovan, M. (2002). Talking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. In Y. Mény & Y. Surel (Eds.), *Democratic and the Populist Challenge* (s. 25-44). Houndmills - Basingstoke - Hampshire - New York: Palgrave Macmillan.

Cappella, J. N., Jamieson, K. H. (1997). *Spiral of Cynism: The Press and the Public Good*. New York: Oxford University Press.

Císař, O. (2008). *Politický aktivismus v České republice. Sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: CDK.

Český statistický úřad. (2013) *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. - 26. 10. 2013*. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>

De Cline, B. (2017). Populism and Nationalism. In C. R. Kaltwasser, P. O. Espejo, P. Ostiguy, P. Taggart (eds). *The Oxford Handbook of Populism*. (342-363) Oxford: Oxford University Press.

Dvorský, T. (2020). Volby do Národní rady Slovenské republiky 2020. *Politika a společnost*. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2020/02/Volby-do-N%C3%A1rodn%C3%AD-rady-Slovensk%C3%A9-republiky-2020-IPPS.pdf>

Ehl, M. (2020). Drama na Slovensku: Fica může sesadit populista, který má pověst blázna a šaška. *aktuálně.cz*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/na-mitinku-hvezdy-slovenske-politiky-tekavy-populista-matovi/r~7c264594548411eaa04e0cc47ab5f122/>

Freeden, M. (2003). *Ideology*. Oxford: Oxford University Press.

Georgiadou, V., Rori, L. & Roumanias, C. (2018). Mapping the European far right in the 21st century: A meso-level analysis. *Electoral studies*, 54, 103-115. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.05.004>

Givens, T. E. (2004). The radical right gender gap. *Comparative Political Studies*, 37 (1), 30-54. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177%2F0010414003260124>

Golder, M. (2003). Explaining variation in the succes of the extreme right parties in Western Europe. *Comparative Political Studies*, 36 (4), 432-466. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177%2F0010414003251176>

Hájek, L., Švec, K. (2017). Analýza: Od KSČM odešla řada voličů k Okamurově SPD. Hlavně lidé bez práce. *ČT24.cz*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2281705-analyza-od-kscm-odesla-rada-volicu-k-okamurove-spd-hlavne-lide-bez-prace>

- Havlík, V., Mejstřík, M. (2016). Editorial: Current Populism in Europe. *Politologický časopis*, 2, 92-94.
- Havlík, V., Pinková, A. (2012). *Populist Political Parties in East-Central Europe*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Heywood. A. (2008). *Politické ideologie*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.
- Hlavická, K. (2020). Pohádal by se i sám se sebou. Slovensko může řídit neřízená střela Matovič. *idnes.cz*. https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/igor-matovic-olano-slovensko-volby-parlament.A200212_123922_zahranicni_kha
- Hloušek V. (2012). Věci veřejné: politické podnikání strany typu firmy. *Politologický časopis*, 19 (4), 322-340.
- Houle, Ch., Kenny, P. D. (2018). The Political and Economic Consequences of Populist Rule in Latin America. *Government and Opposition*, 53 (2), 256-287.
- Chaloupková, Barbora. (2019). Expert na populismus: Krajní pravice je silnější, než kdy byla, ale my se tváříme, že je téměř poražena. *irozhlas.cz*. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nizozemsky-politolog-cas-mudde-populismus-krajni-pravice-evropska-unie-donald_1905291321_cha
- Chripák, D., Novák, M. (2020, 27. února). Bod zlomu na Slovensku: Suverén Fico je v ohrožení, volby slibují nevídané drama. *aktualne.cz*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranicni/slovenske-volby-2020-pruzkumy-profilu-stran/r~bc4c0aa8587811eaaa180cc47ab5f122/>
- Ignazi, P. (1996). The Crisis of Parties and the Rise of New Political Parties. *Party Politics*, 2 (4), 549-566.
- Ignazi, P. (2003). *Extreme Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Kaltwasser, C. R., Espejo, P. O., Ostiguy, P., Taggart, P. (eds). (2017). *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford: Oxford University Press.
- Kopeček, L. (2003). *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: Masarykova Univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav.

- Kopeček, L. (2007). *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kopeček, L., Svačinová, P. (2015). Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie*, 17(2), 178-211.
- Kawulok, J. (2018). „Je to jiné, než jak to vypadá v médiích.“ Nespokojenost s politikou a perspektiva poslanců a poslankyň. *Lidé města*, 20 (3), 469-494. Dostupné z: <https://lidemesta.cuni.cz/LM-1092-version1-kawulok.pdf>
- Kňapová, K. (2016). Mezi politickou stranou a sociálním hnutím. *Politické vědy*, 3, 127-150. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=427547>
- Krol, M. (2004). Populismus kontra demokracie. *Revue Politika*, 6-7. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/populismus-kontra-demokracie>
- Kubát, M., Mejstřík, M., Kocián, J., (eds.) (2017). *Populismus v časech krize*. Praha: Karolinum Press.
- Lebedová, E. (2013). Negativní kampaně a politický cynismus. *Politologický časopis*, 1, 49-68.
- Laclau, E. (1977). *Politics and Ideology in Marxist Theory: Capitalism, Facism, Populism*. Londýn: NLB.
- Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. Londýn: Verso.
- Linek, L. (2010). *Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: SLON.
- Lubbers, M., Gijsberts, M., Scheepers, P. (2002). Extreme right-wing voting in Western Europe. *European Journal of Political Research*, 41 (3), 345-378.
- Mareš, M. (2003). *Pravicový radikalismus a extremismus v ČR*. Brno: Barrister&Principal.
- Mareš, M. (2001). Otázky výzkumu pravicového extremismu. *Politologický časopis*, 2(1), 115-134.
- McDonnell, D., Ondelli, S. (2020). The Language of Right-Wing Populist Leaders: Not So Simple. *Perspective on Politics*, 1-14. Dostupné z: doi:10.1017/S1537592720002418

McDonnell, D. (2015). Populist Leaders and Coterie Charisma. *Political Studies*, 64(3), 1-15. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12195>

Meijers, M.J., & Zaslove, A. (2020). Measuring Populism in Political Parties: Appraisal of a New Approach. *Comparative Political Studies*. 54(2), 372-407.

Milionář, muž mnoha talentů i žen. Kdo je Boris Kollár, který může na Slovensku pomoci k ústavní většině? (2020, 2. března). *lidovky.cz* [online]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/milionar-muz-mnoha-talentu-i-zen-kdo-je-boris-kollar-ktery-muze-na-slovensku-pomoci-k-ustavni-vetsin.A200302_192120_In_zahranici_rkj

Ministerstvo rozpustilo Slovenskou pospolitost. (2008, 14. listopadu). *sme.sk* [online]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/4176305/ministerstvo-rozpustilo-slovensku-pospolitost.html>

Moffitt, B. (2016). *The global rise of populism: performance, political style, and repression*. Stanford: Stanford University Press.

Mudde, C. (1996). The Paradox of the Anti-Party Insights from the Extreme Right. *Party Politics*, 2(2), 265-275.

Mudde, C. (2004). The Populist zeitgeist. *Government and opposition*, 39(4), 541-563.

Mudde, C. (2009). Populist Radical Right Parties in Europe. *Political Studies Review Redux*, 7(3), 330-337. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111%2Fj.1478-9302.2009.00194.x>

Mudde, C. (2017). Populism: An Identitional Approach. In C. R. Kaltwasser, P. O. Espejo, P. Ostiguy, P. Taggart (eds). *The Oxford Handbook of Populism*. (27-48). Oxford: Oxford University Press.

Muller, J.-W. (2017). *Co je to populismus?* Praha:Dybbuk.

Nizozemský expert: Populisté rostou díky migraci i touze lidí po pocitu kontroly nad svým životem. (2019, 28. května). *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2826512-nizozemsky-expert-populiste-rostou-diky-migraci-i-touze-lidi-po-pocitu-kontroly-nad>

Okamura, T. (2015). Imigranti nejsou běženci ani uprchlíci. *idnes.cz* [online]. Dostupné z: <https://okamura.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=465718>

- Ostiguy, P. (2009). The high-low political divide: rethinking populism and anti-populism. *Comitte on Concepts and Methods Working Papers Scries Political Concepts*, 35. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/309126989_The_High-Low_Divide_Rethinking_Populism_and_Anti-Populism
- Ostiguy, T. (2017). Populism: A Socio-Cultural Approach. In C. R. Kaltwasser, P. O. Espejo, P. Ostiguy, P. Taggart (eds). *The Oxford Handbook of Populism*. (73-101). Oxford: Oxford University Press.
- Píhová, D. (2020). Nespokojenost s demokracií dosáhla vrcholu. Střední Evropě hrozí „argentinský syndrom,“ říká spoluautor přelomové studie. *Deník N*. Dostupné z: <https://denikn.cz/403344/demokracie-porazila-komunismus-i-nacionalismus-ale-jeji-puvab-upada/>
- Pirro, A. L. P., Portos, M. (2020). Populism between voting and non-electoral participation. *West European Politics*, DOI: 10.1080/01402382.2020.1739451
- Populism and Political Parties Expert Survey. (2018)
- Rydgren, J. (2007). The Sociology of the Radical Right. *The Annual Review of Sociology*, 33, 241-62. Dostupné z: 10.1146/annurev.soc.33.040406.131752
- SME RODINA - Boris Kollár. (2020). *Program pomoci rodinám 2020*. Dostupné z: <https://hnutie-smerodina.sk/zaciatky-hnutia/>
- SME ROSINA - Boris Kollár. (2020). *Naše hnutie*. Dostupné z: <https://hnutie-smerodina.sk/zaciatky-hnutia/>
- Spáč, P. (2012). Slovakia. In V. Havlík, A. Pinková. *Populist Political Parties in East-Central Europe*. (227-254). Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Stanley, B. (2008). The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*, 13(1), 95-110. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/13569310701822289>
- Stanley, B. (2017). Populism in Central and Eastern Europe. In C. R. Kaltwasser, P. O. Espejo, P. Ostiguy, P. Taggart (eds). *The Oxford Handbook of Populism*. (140-161) Oxford: Oxford University Press.
- Statistický úrad Slovenskej republiky. (2016) *Statistická data vyhľadaná 2. 4. 2021*. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data03.html>

Statistický úřad Slovenské republiky. (2020) Statistická data vyhledaná 2. 4. 2021. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2020/sk/data02.html>

Svobodová, I., (2020, 26. února). Slovenské volby: populist Matovič přeskočil Fica, Kiska klesá. *Respekt*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/slovenske-volby-populista-matovc-preskocil-fica-kiska-klesa>

Šubrt, J. (1998). *K sociologické reflexi modernizace*. Praha: Karolinum.

Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham: Open University.

Taggart, P. (2004). Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 269-288.

Tabery, E. (2017). *Opuštěná společnost: Česká cesta od Masaryka po Babiše*. Praha: Paseka.

Teorell, J. (2007). Political Participation: Mapping the Terrain. In: J. W. van Deth., J. R. Montero, A. Westholm. *Citizenship and Involvement In European Democracies*. (334-358). London/New York: Routledge.

Tuček, M. (2017). Tisková zpráva. Zájem o politiku a názory na podílení se občanů na rozhodování - únor 2017. *Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM)*. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a2175/f9/pd170316.pdf

Venturová, J., Kopecký, J. (2015). Okamura vystoupil u Úsvitu, zakládá hnutí Svoboda a přímá demokracie. *idnes.cz*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-opustil-usvit-zaklada-hnuti-svoboda-a-prima-demokracie.A150505_101715_domaci_hv

Vlachová, K., Lebeda, T. (2006). Aktivní občanství a spokojenost s demokracií v Evropě. *Sociologický časopis*, 42 (11), 11-34.

Vráblíková, K. (2008). Politická participace - koncepty a teorie. *Politologický časopis*, 15(4), 366-388. Dostupné z: https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2008/4/Polcas_2008_4_pp_366_387.pdf

Vráblíková, K. (2009). Politická participace a její determinanty v postkomunistických zemích. *Sociologický časopis*, 45 (5), 867-896. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41132776>

Úřad vlády České republiky. *Vláda Bohuslava Sobotky 2014-2017*. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Vlada-Bohuslava-Sobotky-2014_2017.pdf

Weyland, K. (1999). Neoliberalian populism in Latin America and Eastern Europe. *Comparative Politics*, 31 (4), 379-401.

Weyland, K. (2001). Claryfying a contested concept: populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics*, 34 (1), 1-22.

Wayland, K. (2017). Populism: A Political-Strategic Approach. In C. R. Kaltwasser, P. O. Espejo, P. Ostiguy, P. Taggart (eds). *The Oxford Handbook of Populism*. (48-73). Oxford: Oxford University Press.

Zaslove, A. (2009). The Populist Radical Right: Ideology, Party Families and Core Principles. *Political srudies review*, 7(3), 309-318. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111%2Fj.1478-9302.2009.00191.x>

Zaslove, A., Geurkink, B., Jacobs, K., Akkerman, A. (2020). Power to the people? Populism, democracy, and political participation: a citizien's perspective. *West European Politics*, 44(4), 727-751. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01402382.2020.1776490>

Zelená pro Kotlebu Slovenský nejvyšší soud odmítl rozpustit Lidovou stranu, síni zněl potlesk. (2019, 29. dubna). *irozhlas.cz* [online]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/kotleba-lidova-strana-nase-slovensko-marian-kotleba-extremismus_1904291035_haf

Seznam zkratk

DS - Demokratické strany

ČR - Česká republika

ČSSD - Česká strana sociálně demokratická

ČSÚ - Český statistický úřad

FPO - Svobodná strana Rakouska

HZDS - Lidová strana - Hnutí za demokratické Slovensko (taktéž LS-HZD)

KDH - Křesťanskodemokratické hnutí

KDU-ČSL - Křesťanská a Demokratická unie - Československá strana lidová

KDŽP - Křesťanská demokracie - Život a prosperita

KSČM - Komunistická strana Čech a Moravy

LSNS - Lidová strana Naše Slovensko

ODS - Občanská demokratická strana

OF - Občanské fórum

PS ČR - Poslanecká sněmovna České republiky

PSA - Political strategy approach

PRR - Populist radical right

POPPA - Populism and Political Parties Expert Survey

NR SR - Národní rada Slovenské republiky

SD - Sociální demokracie

SDKÚ - Slovenská demokratická a křesťanská unie

SDK - Slovenská demokratická koalice

SPD - Strana přímé demokracie

SPO - Strana práv občanů

SPR-RSČ - Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa

SR - Slovenská republika

TOP 09

VV - Věci veřejné

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost ČR

Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost ČR									
Komponent	Počáteční vlastní čísla			Extrakční součty čtvercových zatížení			Rotační součty čtvercových zatížení		
	Total	% Variance	% Kumulativní	Total	% Var.	% Kum.	Total	% Var.	% Kum.
1	3,477	38,631	38,631	3,477	38,631	38,631	2,761	30,675	30,675
2	1,603	17,806	56,437	1,603	17,806	56,437	1,997	22,192	52,868
3	1,190	13,225	69,662	1,190	13,225	69,662	1,512	16,795	69,662
4	0,907	10,074	79,736						
5	0,525	5,830	85,566						
6	0,478	5,310	90,876						
7	0,440	4,891	95,768						
8	0,271	3,006	98,773						
9	0,110	1,227	100,000						

Zdroj: data ČVS 2017; Extrakční metoda: Analýza hlavních komponent; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Příloha č. 2 - Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – nativismus ČR

Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – nativismus ČR									
Komponent	Počáteční vlastní čísla			Extrakční součty čtvercových zatížení			Rotační součty čtvercových zatížení		
	Total	% Variance	% Kumulativní	Total	% Var.	% Kum.	Total	% Var.	% Kum.
1	3,391	37,673	37,673	3,391	37,673	37,673	2,425	26,940	26,940
2	1,385	15,394	53,067	1,385	15,394	53,067	2,351	26,127	53,067
3	0,918	10,195	63,262						
4	0,815	9,056	72,318						
5	0,689	7,661	79,979						
6	0,595	6,610	86,589						
7	0,519	5,768	92,357						
8	0,366	4,064	96,421						
9	0,322	3,579	100,000						

Zdroj: data ČVS 2017; Extrakční metoda: Analýza hlavních komponent; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Příloha č. 3 - Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost SR 1.

Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost SR 1.									
Komponent	Počáteční vlastní čísla			Extrakční součty čtvercových zatížení			Rotační součty čtvercových zatížení		
	Total	% Variance	% Kumulativní	Total	% Var.	% Kum.	Total	% Var.	% Kum.
1	2,583	32,292	32,292	2,583	32,292	32,292	2,235	27,933	27,933
2	1,444	18,047	50,339	1,444	18,047	50,339	1,792	22,406	50,339
3	0,952	11,899	62,238						
4	0,834	10,427	72,665						
5	0,756	9,448	82,114						
6	0,643	8,043	90,157						
7	0,566	7,072	97,229						
8	0,222	2,771	100,000						

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar), Extraction Method: Principal Component Analysis; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Příloha č. 4 - Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost SR 2.

Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – politická nespokojenost SR 2.						
Komponent	Počáteční vlastní čísla			Extrakční součty čtvercových zatížení		
	Total	% Variance	% Kumulativní	Total	% Variance	% Kumulativní
1	2,053	41,054	41,054	2,053	41,054	41,054
2	0,914	18,287	59,342			
3	0,870	17,409	76,750			
4	0,615	12,307	89,057			
5	0,547	10,943	100,000			

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar); Extrakční metoda: Analýza hlavních komponent; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Příloha č. 5 - Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – nativismus SR

Tabulka vlastních čísel a podílu rozptylu – nativismus SR									
Komponent	Počáteční vlastní čísla			Extrakční součty čtvercových zatížení			Rotační součty čtvercových zatížení		
	Total	% Variance	% Kumulativní	Total	% Var.	% Kum.	Total	% Var.	% Kum.
1	2,207	27,584	27,584	2,207	27,584	27,584	2,044	25,548	25,548
2	1,601	20,015	47,599	1,601	20,015	47,599	1,716	21,445	46,993
3	1,026	12,825	60,424	1,026	12,825	60,424	1,075	13,432	60,424
4	0,900	11,252	71,676						
5	0,824	10,302	81,978						
6	0,607	7,584	89,561						
7	0,540	6,754	96,315						
8	0,295	3,685	100,000						

Zdroj: Volby 2020, CSES a Úloha vlády (Kantar); Extrakční metoda: Analýza hlavních komponent; vlastní zpracování v programu IMB SPSS Statistics 25

Abstrakt – Populismus v České republice a na Slovensku

Tato bakalářská práce se bude zabývat problematikou populismu v zemích východní Evropy – České republiky a Slovenska. Populismus jako takový se dostává neustále do popředí a stále více stran se k tomuto trendu obrací. Můžeme ho pozorovat po celém světě, kvalitně je zkoumán například v zemích západní Evropy a ve Spojených státech amerických, kdežto v zemích východní Evropy tak kvalitní výzkum chybí. Je také potřeba zmínit, že populismus se jako celosvětový fenomén projevil po volbách do Evropského parlamentu v roce 2014. Práce si klade za cíl formulovat základní charakteristické rysy populismu a poté se bude věnovat českým a slovenským politickým stranám. Na téma českých politických stran byly zpracovány kvalitní studie, ale u slovenských stran je problém větší. Zde existuje opravdu málo prací k interpretaci tak velkého fenoménu. U těchto stran budu zkoumat populismus radikálně pravicový. Za Českou republiku se bude jednat o Stranu přímé demokracie (SPD), kterou vede Tomio Okamura. Ze Slovenských politických stran budeme zkoumat stranu Kotlebovci – Lidová strana Naše Slovensko (ĽSNS) a SME RODINA Borise Kollára.

Klíčová slova: populismus, politická nespokojenost, participace, národovectví, elita, radikální pravicový populismus

Abstract - Populism in the Czech Republic and in Slovakia

This bachelor thesis will deal with the issue of populism in the countries of Eastern Europe, the Czech Republic and Slovakia. Populism as such is constantly coming to fore and more and more parties are turning to this trend. We can observe it all over the world, it is well researched in the countries of Western Europe and in the United States of America, while in the countries of Eastern Europe there is no such high-quality research. It should be also mentioned that populism emerged as a global phenomenon after the 2014 European elections. The thesis aims to formulate the basic characteristics of populism and then will focus on Czech and Slovak political parties. Some professional works have been created on the topic of Czech political parties, but the problem is greater for Slovak parties. There is very little work here to interpret such a great phenomenon. For these parties, I will examine radical right-wing populism. From the Czech Republic it will be Direct Democracy Party (SPD) which is led by Tomio Okamura. From Slovakia I will analyse two political parties, the first is Kotlebovci - People's Party Our Slovakia (ĽSNS) and the second is „WE ARE FAMILY.“

Key words: populism, participation, elite, nativism, radical right populism, political dissatisfaction131 628